UDK 726 ”16-18” (093) Vrbovečki arhiđakonat
Izvorni znanstveni rad

IZVORI ZA POVIJEST SAKRALNE ARHITEKTURE NA PODRUČJU VRBOVEČKOG ARHIĐAKONATA (17. – 19. ST.)

Dubravka BOTICA, Zagreb

U ovome radu donosim rezultate istraživanja arhivskih podataka koje sam provodila u istraživanju sakralne arhitekture Vrbovečkog arhiđakonata u vremenskom rasponu od početka 17. do sredine 19. stoljeća. Istraživanja su pokazala da je za proučavanje povijesti i stilskih osobina arhitekture prije svega nužno utvrditi točne datacije, odnosno istražiti povijest gradnje, što je, kako se pokazuje, jedino moguće nakon iscrpnih arhivskih istraživanja. Teritorijalno najmanji arhiđakonat na području Zagrebačke biskupije, Vrbovečki arhiđakonat prostirao se na njezinu krajnjem zapadu.[1] *Granice mu tvore rijeke Sutla na zapadu i sjeveru, koja je ujedno i granica prema Štajerskoj, na istoku rijeka Krapina i Zagorski arhiđakonat, a na jugu graniči s Katedralnim arhiđakonatom. Ime je dobio po srednjovjekovnom burgu Vrbovec (Urbocz), koji je ostao sačuvan samo u nazivu arhiđakonata, a njegovi ostaci nalaze se iznad Taborskog i Klenovca. Dijelio se na Taborski i Tuheljski dekanat, a imao je ukupno 14 župa: u Taborskom dekanatu župe Desinić, Kostel, Marinci, Pregrada, Prišlin, Sutlanska Poljana, Taborsko i Vinagora, a u Tuheljskome župe Klanjec, Kraljevec na Sutli, Rozga, Tuhelj, Velika Erpenja i Zagorska Sela.*[2]

KLJUČNE RIJEČI: *crkvena povijest, sakralna arhitektura, Vrbovec, Vrbovečki arhiđakonat, Zagrebačka biskupija.*

Sakralna arhitektura ovog područja nije bila dovoljno istražena. Uz pionirsko djelo Gjure Szabe s početka 20. st. *Izvještaj o radu .... kotari Klanjec i Pregrada* iz 1912. godine,[3] gdje je po prvi put popisana umjetnost tog kraja, tek je A. Horvat u pregledima spomeničke

---

[1] Rad na temi započela sam 2000., tako da obrađujem župe koje su se u to vrijeme nalazile u Vrbovečkome arhiđakonatu, odnosno prema tada važećem shematizmu iz 1975. godine.

[2] Nadbiskupskim dekretom 2001. godine ukinut je Vrbovečki arhiđakonat te je njegov teritorij pripojen Zagorskom arhiđakonatu, kao Tuheljsko-pregradski dekanat, dok su župe u Kraljevcu na Sutli i Rozgi pripojene Zaprešićkom dekanatu. »Odredbe Nadbiskupskoga Duhovnog stola«, *Službeni vjesnik,* 3/2001., str. 111-112.

[3] Gjuro SZABO, »Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji; Inventarizacija spomenika kotara Klanjec i Pregrada, godine 1911.«, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 1912., str. 207-239.

baštine tadašnjih općina Klanjec,[4] Pregrada[5] ili Zabok[6] donijela nešto potpuniji popis spomenika. No u tim je djelima sakralna arhitektura tek jedan dio obrađene spomeničke baštine, iako nesumnjivo od najveće važnosti, i obrađena je primjereno preglednom karakteru teksta. Za temeljitiju obradu arhitekture prema tipologiji gradnje i istraživanju podrijetla rješenja kao i stilskih osobina te arhitekture, pokazalo se da su potrebna temeljita arhivska istraživanja. Crkve i kapele tog područja bile su datirane tek prema navedenim člancima. Jedino je crkva u Pregradi bila istražena,[7] a kako nam je poznato, većina ih se neprekidno pregrađuje te su nužna detaljna istraživanja arhiva kao osnova za ozbiljan pristup problemu istraživanja arhitekture.

Izvori za povijest gradnje obrađenih crkava u prvome su redu vizitacije kanonika sačuvane u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Osobito važna i bogata podacima, prije svega detaljnim opisima, jest temeljna vizitacija Vrbovečkog arhiđakonata koju 1739. godine vodi kanonik Adam Stepanić. Kanonske vizitacije sadrže redovito podatke o patronu, posveti crkve, opise arhitekture, koji često ovise o samom vizitatoru, te popise opreme koji su osnova za istraživanje inventara. Detaljno se navode i svi zahvati na građevinama, što je osobito važno u situaciji koja prevladava u našoj sredini, gdje je gradnja zbog nedovoljnih sredstava često bila dugotrajna. Ujedno se javljaju stalne potrebe za popravcima, tako da mnogi spomenici imaju stilski raznolike elemente iz različitih faza gradnje te se iščitavanjem vizitacija često mogu datirati. Kanonske su vizitacije važne i kao izvor za kulturološku povijest, jer bilježe najvažnije događaje svakodnevice, na osnovi kojih se može pisati »mala« povijest nekog kraja.[8]

Od početka 19. st. postoje sačuvane i spomenice župa, pisane po uputama biskupske sinode, koje su korisni izvori podataka ponajprije za novopodignute crkve u tome razdoblju, ali i sve zahvate u pregradnjama starijih građevina.

I u zapisima sjednica Varaždinske županije, kojoj je područje Zagorja tada pripadalo, ima podataka o gradnji crkava. Sačuvana su prije svega pisma župnika kojima se skupština županije moli za pomoć u obnovi, čime se mogu datirati brojni zahvati na postojećim građevinama. Stari shematizmi Zagrebačke biskupije 19. st. korisni su jer se u njima nalaze i podaci o kapelama koje su nestale[9] za vrijeme kada kanonske vizitacije nisu tako iscrpne.

U ovome radu donosim dosad neobjavljene arhivske podatke, prijepise dijelova tekstova vizitacija prema kojima sam rekonstruirala povijest gradnje crkava i kapela koje dosad nisu bile istražene. Pritom su se ustanovile i neke nove datacije, kao što je primjer crkve u Sutlanskoj Poljani i u Velikoj Erpenji. Župe Tuhelj, Klanjec i Pregrada već su obrađene u monografijama župa, te sam na osnovi podataka navela povijest gradnje kapela i crkava područja koje pokrivaju.

[4] Anđela HORVAT, »Pregled spomenika s područja općine Klanjec«, *Kaj,* 3/1979., str. 15-70.

[5] Anđela HORVAT, »Pregled spomenika kulture općine Pregrada«, *Kaj,* 2-3/1985., str. 167-208.

[6] Anđela HORVAT, »Pregled spomenika kulture općine Zabok«, *Kaj,* 1/1980., str. 67-125.

[7] Đurđica CVITANOVIĆ, »Johann Fuchs projektant Župne crkve u Pregradi«, *Peristil,* 38/1995., str. 121-128.

[8] O vizitacijama kao povijesnim podacima: Metod HRG – Josip KOLANOVIĆ, »Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije«, *Croatica christiana periodica*, br.10, vol. 6, 1982., str. 116-168.

[9] Podaci o kapelama nalaze se u shematizmima od 1856. godine.

U razdoblju od 17. do sredine 19. st. podignuto je ili obnovljeno 30 crkava i kapela. Vremenski raspon od početka 17. do sredine 19. st. jest vrijeme pojave i trajanja baroknog stila u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, umjetničkog razdoblja koje je ostavilo najviše traga u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. To je posebno vidljivo u krajoliku izvan gradskih središta, gdje je barokna arhitektura, osobito sakralna, često ostala sačuvana u svome izvornom obliku.

Unatoč stalnim ratnim prijetnjama, od turske opasnosti do Tridesetogodišnjeg rata, graditeljska djelatnost na ovom području nikada nije potpuno zamrla, a osobito je intenzivna u nešto mirnijem 18. st. Takav graditeljski zamah ostavio je i danas vidljiv trag. Slika sakralne umjetnosti kontinentalne Hrvatske obilježena je upravo baroknom arhitetkurom. To je osobito prisutno u Hrvatskom zagorju, gdje je na relativno malom području ostala upravo nevjerojatna količina sačuvanih spomenika baroknog stila: od raskošnih proštenjarskih crkava s cinktorima, župnih crkava u središtima mjesta, kapela oko kojih su se razvila manja sela, pa sve do malih kapelica i poklonaca rasutih po »bregima« i smještenih uz ceste. Posebice u zapadnom Zagorju niti jedan kasniji umjetnički stil nije zastupljen u tolikoj mjeri, a zbog relativne izoliranosti kraja nova gradnja, srećom, nije uspjela uništiti sklad spoja spomenika i prirodnog ambijenta.

Područje Vrbovečkog arhiđakonata osobito je zanimljivo za istraživanje povijesti sakralne arhitekture. Prije svega riječ je o dosad relativno neistraženom području. Njegov položaj na zapadu Hrvatskog zagorja, neposredno uz granicu prema Štajerskoj, ujedno i na krajnjem jugoistoku tadašnjega srednjoeuropskog prostora, odrazio se i na razvoj umjetnosti, osobito sakralne arhitekture.

Povijest Vrbovečkog arhiđakonata

U prvome popisu župa Zagrebačke biskupije kanonika Ivana iz 1334. spominju se samo tri župe na području ovog arhiđakonata. To su Sv. Vid u Klenovcu – kasnije sjedište župe prelazi u Taborsko, Sv. Juraj u Desiniću i Sv. Katarina u Selima.[10] Stare župe sv. Ane u Rozgi kao i srednjovjekovna crkva sv. Marije u Tuhlju tada se još ne spominju. Poslije se pomiču granice arhiđakonata, tako da župe Pregrada i Kostel iz Zagorskog arhiđakonata[11] prelaze u Vrbovečki arhiđakonat. Na području arhiđakonata postoji i jedan samostan, franjevački u Klanjcu, osnovan 1630.[12]

Za područje Zagrebačke biskupije, ali i čitavo srednjoeuropsko područje Habsbuške Monarhije u vrijeme koje obuhvaća ovaj rad, najvažniji je događaj svakako crkvena reforma koja se provodi u vrijeme vladavine Josipa II., nakon 1782.[13] Maksimilijan Vrhovac, kao

[10] Josip BUTURAC, »Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine«, *Starine JAZU*, 59/1984., str. 43-96., i Andrija LUKINOVIĆ, *Župa Tuhelj,* Zagreb, 1992., str. 8, 10.

[11] Od 1882. godine nalaze se u Vrbovečkom arhiđakonatu. Župa Desinić pripadala je pod Vrbovečki, ali su vizitacije vođene pod Zagorskim arhiđakonatom, sve do shematizma 1839. godine.

[12] Franjevci su u Klanjcu od 1628., a gradnja samostana započinje 1632. Iz 1630. je darovnica obitelji Erdödy franjevačkom redu, kojom se obvezuje sagraditi novi samostan. Paškal CVEKAN, »Franjevački samostan u Klanjcu«, *Klanjec,* 1983., str. 41-42.

[13] Juraj KOLARIĆ, »Prosvjetiteljstvo i jozefinizam u Zagrebačkoj biskupiji«, u: *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094 – 1994*, Zagreb, 1995., str. 309-316.

zagrebački biskup, provodi 1789. godine reorganizaciju Zagrebačke biskupije. Radi lakšeg upravljanja golemim teritorijem biskupije, gdje je bila prisutna još srednjovjekovna podjela župa, često uvjetovana i feudalnim odnosima, javlja se izuzetna potreba za novim ustrojem biskupije. Ujedno je bilo potrebno prilagoditi stanje prema naglo povećanome broju stanovnika, koji je narastao zahvaljujući mirnom razdoblju 18. st. Tako je najvažniji čin ove reforme bilo upravo osnivanje brojnih novih župa,[14] ovisno o stvarnim potrebama stanovništva.

Do navedene reforme Zagrebačka biskupija imala je 241 župu, bilo je planirano osnivanje 141 nove župe i 54 samostalne kapelanije, ali ih je osnovano 104.[15]

Na području tadašnjega Vrbovečkog arhiđakonata osniva se u sklopu reforme pet novih župa, a njihovo ustanovljavanje teklo je postupno, početkom 19. st. Uz sjedišta starijih župe koje su zadržane, na njihovim područjima veće kapele postaju župne crkve.

Na teritoriju stare župe u Taborskom ustanovljena je nova župa sv. Petra apostola, sa sjedištem u kapeli u Prišlinu, a kapela župe Desinić Pohođenja Blažene Djevice Marije u Vinagori postaje župa, jednako kao i kapela sv. Ane župe Zagorska Sela u Sutlanskoj Poljani. Nova župa postaje i ranija kapela sv. Tri kralja u Velikoj Erpenji, na području župe Jezero, a u Kraljevcu na Sutli osnovana je župa Sv. Trojstva, ranija kapela župe Rozga. I samostanska crkva franjevačkog samostana u Klanjcu u ovoj reformi postaje župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. I kasnije, tijekom 19. st., mijenjaju se granice i osnivaju nove župe, tako da stare župe Uznesenja Marijina u Pregradi i sv. Emerika u Kostelu, koje su ranije pripadale Zagorskome arhiđakonatu,[16] prelaze u Vrbovečki. Zadnja novoosnovana župa na ovom području je Blažene Djevice Marije–Kraljice mira u Marincima, 1966. godine, koja nastaje odvajanjem od župe Pregrada. U najnovijoj reformi iz 2001. godine čitavo je područje pripojeno Zagorskom arhiđakonatu. (PRILOG 1, Karta Vrbovečkog arhiđakonata)

U knjigama kanonskih vizitacija Vrbovečkog arhiđakonata, koje se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu na zagrebačkom Kaptolu, nalazi se i karta područja arhiđakonata.[17] Nastala je oko 1800. godine, a načinio ju je najvjerojatnije sam vizitazor, za potrebe provođenja kanonskih vizitacija. Karta i tekst uz nju predstavljaju pregled novonastalog stanja nakon reforme, ucrtane su stare župe, *parochia antiqua*, ali i nove, *parochia nova*. Karta je priložena samom rukopisu vizitacija koje su datirane godinom 1803.[18] (PRILOG 2) Uz kartu se nalazi i popratni tekst na dvije stranice, čiji prijepis također donosim.

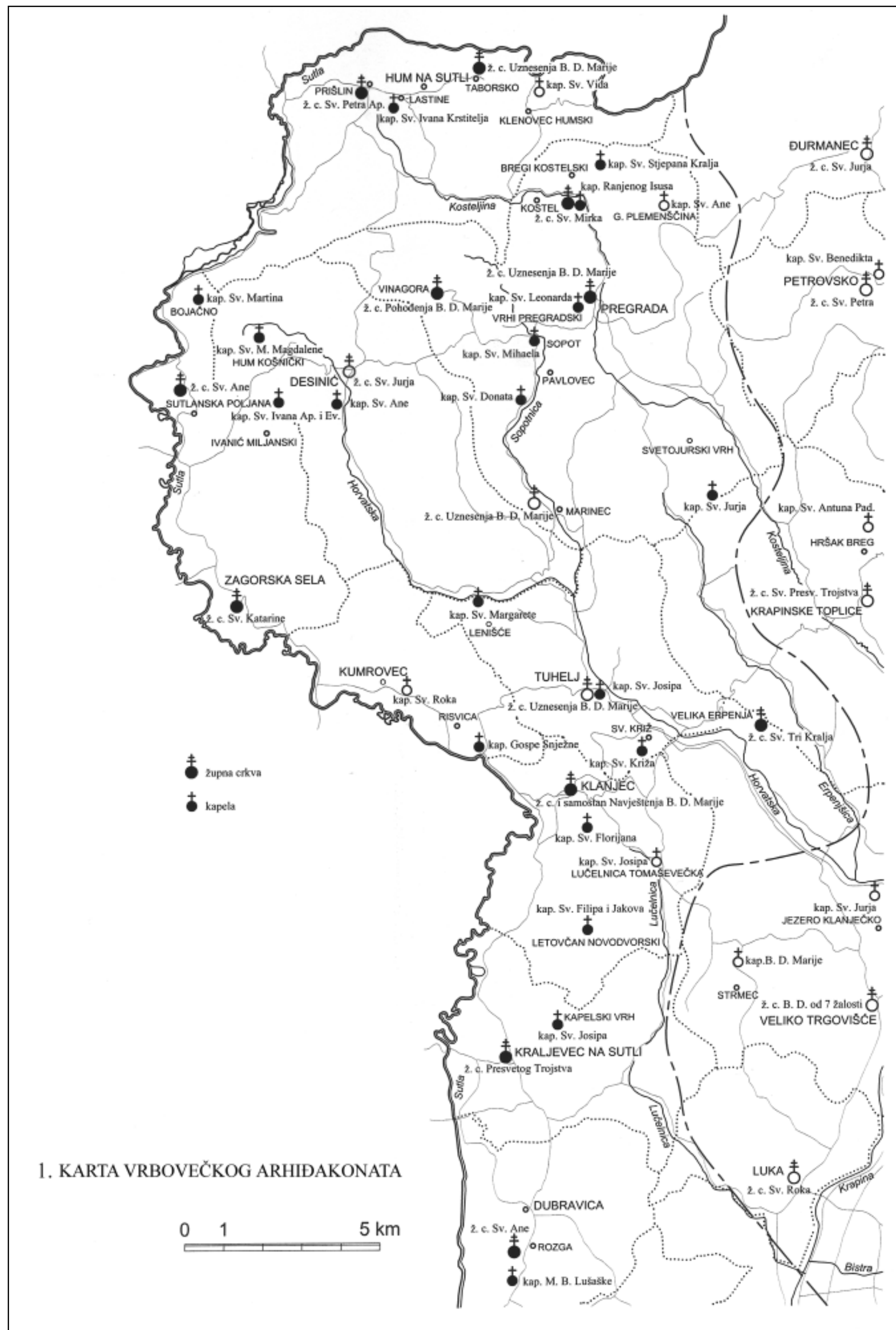
[14] KOLARIĆ, *nav. dj.,* str. 311.

[15] Franjo ŠANJEK, »Zagrebačka (nad)biskupija«, u: *Sveti trag, devetsto godina zagrebačke nadbiskupije 1094.-1994.,* MGC – Muzej Mimara, Zagreb, 1994., str. 27-42.
I Andrija LUKINOVIĆ, *Župa Tuhelj,* Zagreb, 1992., str. 29, navodi oko 140 novih župa.

[16] Od 1882. nalaze se u Vrbovečkom arhiđakonatu. Župa Desinić pripadala je pod Vrbovečki, ali su vizitacije vođene pod Zagorskim arhiđakonatom sve do 1839. godine.

[17] NAZ, *Kan. viz.*, prot. 9b/XI, fol. 71.
Zahvaljujem dr. S. Razumu koji mi je omogućio korištenje arhivske građe i snimanje karte.

[18] NAZ, *Kan. viz.*, prot. 9b/XI, fol. 70. Karta je možda nastala ranije, no svakako oko tog vremena.

1. KARTA VRBOVEČKOG ARHIĐAKONATA

71
Septentrio
Occidens
Savus fluvius
Bistra
Meridies
Zagrabia

U njemu je navedeno 10 župa koje su se tada nalazile na području arhiđakonata. To su redom prema brojevima označenima na karti uz ime pojedine župe:

1 – Krajzka Vesz[19]

2 – Jezero

3 – Hum[20]

4 – Tuhelj

5 – Szela[21]

6 – Prisslin (Prišlin)

7 – Kysstabor[22]

8 – Klanjecz

9 – Kraljevecz

10 – Rozgo.[23]

U tekstu su uz kartu navedeni najvažniji podaci o pojedinim župama. Uz broj duša, stanovnika, koji govori o veličini pojedine župe, navedena su i jasna međusobna teritorijalna razgraničenja pojedinih župa, što je osobito važno u vrijeme ustanovljavanja novih župa, kao i konačan ukupan broj vjernika u arhiđakonatu. Uz te »službene« podatke, koji su uobičajeni u ovakvome izvještaju, naveden je i plan puta, odnosno plan vizitacije samog arhiđakonata. Tako se navodi da se gledano iz Zagreba, odnosno Kaptola, prvo kreće u župu Krajska Ves (današnja Luka), zatim prema župi Jezero i dalje na Tuhelj. Put se dalje nastavlja prema sjeveru do župe sv. Katarine, odnosno Zagorskih Sela, uz granicu rijeke Sutle prema Prišlinu i Taborskom. Zatim se put vraća prema jugu u Tuhelj i naposljetku se obilazi donji, južni dio arhiđakonata, koji čine župe Klanjec, Kraljevec i Rozga. Na karti je ucrtana i točka P, koja označava početak predloženog puta obilaska vizitatora.

Osobita pozornost prilikom izrade same karte posvećena je prometnicama i konfiguraciji terena. Iako ova karta predstavlja samo skicu koja prati vizitacije, detaljno su ucrtane rijeke i brda, najvažnije geografske pojedinosti tog dijela Zagorja kao praktičan savjet kako i kojim slijedom obilaziti arhiđakonat, neka vrsta vodiča za putovanja s početka 19. stoljeća.

1803. Numerus Animarum, unaque Topographica descriptio Archidiaconatus Urbocz, continentis Parochias 10. quae ab occidente et Septemtrione Styria et signantis fluvio

[19] Danas je to župa sv. Roka, Luka. Nalazi se u Zaprešićkom dekanatu Zagorskog arhiđakonata, teritorijalno u Zagrebačkoj županiji.

[20] Danas Velika Erpenja.

[21] Danas Zagorska Sela.

[22] Danas Taborsko.

[23] Danas Rozga, u Zaprešićkom dekanatu Zagorskog arhiđakonata, teritorijalno u Zagrebačkoj županiji.

Szutlas, ab Oriente vero Archidiaconatu Zagoriensi, a meridie Archidiaconatu Cathedrali interclauduntur.

Sunt autem progrediendo ad Zagoriam per Novam Curiam Sermagianam viae solidae per Lepessich (Giungek ?) ad primam hujus Archidiaconatus Parochiam Kraiszkavesz nuncupatam; inde item tenendo per Jezero Hum usque Tuhelji inde item Septemtrionem versus ad S.Catharinam deflectendo; tandem juxtam angulum limitanens fluvius Szutla extendio versus Prisslin et Kissthabor eundo; atque hinc per Archidiaconatum Zagorianum ad Tuhelj remeando; tandem inde inferiorem Csaszarvarensem Districtum per Parochias Klanjecz Kraljevecz Rozgo Puscham, item concludendo; sequentes serie pra(e)memorata descripta; suaque Geographica Tabella adumbrata Parochiae.

1a Kraiszka Vesz quae numerat animas 1080
Parochia nova conterminat haec ab oriente cum Parochia Bistrenszi a meridie cum Puschensi ab occidente cum Rozgensi a Septemtrione cum Jeze rensi.

2a Jezero Parochia antiqua numerat animas 1707
Conterminat ab oriente cum Parochiis Zabokensi et Zachretiensi, ab occidente cum Klanjecensi a meridie cum Kraiszkaveszensi, a Septemtrio ne cum S 3 Regum in Hum.

3a Hum nova Parochia numerat animas 986
Conterminat ab oriente cum Parochia Termen si, ab occidente cum Klanjeczensi, a meridie cum Jezerensi a Septemtrione cum Tuheljensi.

4a Tuhelj numenat animas 3360
Antiqua Parochia, conterminat ab oriente cum Parochia Dessinicziensi et Pregradiensi, ab occidente cum Klanjeczensi et S Petri in Sty ria, a meriedie cum Humensi, a Septemtrione cum Deszinichensi et Szelensi.

Numerus (animarum) 7133

5a Szela, seu S Catherina in Szela numerat animas 2345
Parochia antiqua conterminat ab oriente cum Tuhelj ab occidente cum Styria, a meridie cum Styria, a Septemtrione cum Dessiniczensi et Prisslinensi.

6a *Prisslin nova Prochia numerat animas 1268*
conterminat ab oriente con Parochiis Kyssthabor ab occidente cum S Anna in Styria, a Meri die cum Parochia Vinogora, a Septemtrione cum Styria.

7a *Kyssthabor antiqua Parochia numerat animas 865*
conterminat ab oriente cum Parochia Pregradiensi et Kostellensi, ab occidente cum Prisslinensi, a meri die cum Kostellensi a Septemtrione cum Styria.

8a *Klanjecz Parochia in inferiori districtu Csaszar varensi post Parochiam Tuheljensi numerat animas 2395*
Nova Parochia conterminat cum Jezerensi, ab occidente cum Styria ad Bizel, a meridie cum Kraljeveczensi, a septemtrione cum Tuheljensi.

9 *Kraljevecz nova Parochia numerat animas 1061*
conterminat ab oriente cum Parochia Rozgensi ab occidente cum Styria a meridie cum Rozgensi a Septemtrione cum Klanjeczensi.

10 *S Anna in Rozgo Parochia antiqua numerat 1365*
conterminat cum Parochiis ab oriente Kraizka vesz, ab occidente Styria, a meridie Puscha a Septemtrione Kraljevecz.

Sunt igitur anima 16432

Est et alia permeandi Archidiaconatum hunc via, si videlicet a puncto P supra Novam Curiam per Puscham ad Rozgo iter instituatur, sed et hoc in casa in Tuhelj ambae viae csaszarvarensem Districtum intercludentis simul conjungentur. Poteritque ideo Parochia Tuheljensis tamqum meditulium totius Archidiaconatus considerari.

Advoluta geographica totius Archidiaconatus adumbratio rem magis illustravit.

Uz podatke o povijesti gradnje sakralne arhitekture, u arhivskim zapisima nalaze se i brojni podaci o njihovim **naručiteljima**. Zbog želje za potvrdom položaja, praksa naručivanja umjetničkih djela širi se od najviših slojeva društva, vladara, preko plemstva i redova sve do nižeg plemstva i građanstva, a osobito je karakteristična za barokno razdoblje. Najvažniji naručitelji ovdje su Crkva, odnosno redovi i plemićke obitelji, koji čine najviše slojeve društva.

Teritorij Vrbovečkog arhiđakonata u feudalno doba baroka pripada posjedima triju plemićkih obitelji, Erdödyma, Rattkayima i Keglevićima, koje pripadaju najvažnijima u tadašnjoj Hrvatskoj, ali i čitavoj Habsburškoj Monarhiji. Neki od najboljih primjera stambene arhitekture kontinentalne Hrvatske, kao što su dvorci Veliki i Mali Tabor, Horvatska ili Miljana, koje su pripadale tim obiteljima, govore o važnosti i veličini njihovih posjeda u ovome kraju.

Posjed Cesargrad a time i veći dio teritorija Vrbovečkog arhiđakonata dobija u trajni posjed 1521. obitelj **Erdödy**.[24] Erdödyji su jedna od najpoznatijih obitelji u povijesti sjeverne Hrvatske, podrijetlom iz sjeveroistočne Ugarske, danas Rumunjske,[25] a imaju posjede u zapadnoj Ugarskoj i kontinentalnoj Hrvatskoj. Grofovsku titulu nose od 1565. godine.[26] Pripadnici obitelji bili su istaknuti banovi i vojskovođe te nosioci nasljedne titule velikog župana Varaždinske županije, kojoj Zagorje pripada sve do 1848. godine. Obitelj se dijeli na hrvatsku i ugarsku granu, prva izumire 1706., a ugarska je nastavlja, sve do izumiranja obitelji krajem 19. st.[27]

Erdödyji napuštaju burg Cesargrad i podižu 1603. Nove Dvore Klanječke, najraniju građevinu u kojoj se javlja barokni stil u kontinentalnoj Hrvatskoj.[28] Na području Vrbovečkog arhiđakonata pripadaju im posjedi župa Tuhelj i Rozga. Zabilježeni su kao patroni crkve u Rozgi koju daje podići krajem 17. st. Kristofor Erdödy, kao i kapele u Kraljevcu iz 1739., građene pod patronatstvom Ladislava Erdödyja,[29] koje su kasnije zamijenjene. Patronatsko pravo zadržali su i nad novopodignutom crkvom u Rozgi sredinom 19. st., te se u Spomenici župe spominju kao patroni sve do početka 20. st.

Sredinom 17. st. grof Emerik Erdödy (1620.–1690.) daje podići crkvu u Velikoj Erpenji.

No obitelj je najviše vezana uz franjevački red,[30] koje nakon pada Bosne pozivaju na svoje posjede u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Osnivaju franjevačke samostane u Kotarima, Samoboru, Krapini i Klanjcu, nakon 1628.,[31] a pripadnica obitelji inicira i obnovu franjevačke samostanske crkve na Kaptolu. Obitelj je bila osobito vezana za klanječki samostan, a grb obitelji nalazi se uz natpis *Fundatores* na ulazu u samostan, a u kapelama koje daju podići Sigismund i Nikola II. Erdödy nalaze se u kriptama sarkofazi članova obitelji.

Obitelj grofova **Rattkay** bila je jedna od najvažnijih plemićkih obitelji u tadašnjem političkom i kulturnom životu kontinentalne Hrvatske. Njima su pripadali posjedi na kojima su sačuvani najbolji primjeri feudalne stambene arhitekture ovog kraja, Veliki i Mali Tabor,

---

[24] CVEKAN, *nav. dj.,* str. 32.

[25] Obitelj i dobija ime po posjedu sela Erdöd u današnjoj Rumunjskoj.

[26] LUKINOVIĆ, *nav. dj.,* str. 21.

[27] CVEKAN, *nav. dj.,* str. 19-21; LUKINOVIĆ, *nav. dj.,* str. 22.

[28] Anđela, HORVAT, *Pregled spomenika ... Klanjec*, str. 8-10; CVEKAN, *nav. dj.*, str. 18-19.

[29] Ladislav ERDÖDY (1694.-1774.), župan Varaždinske županije.

[30] CVEKAN, *nav. dj.*, str. 22 i d.; Đurđica CVITANOVIĆ, »Arhitektura franjevačke provincije hrvatsko-kranjske sv. Križa«, u: *Mir i dobro, Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000., str. 191-204, str. 193.

[31] CVEKAN, *nav. dj.,* str. 37 i d.

što samo svjedoči o moći ali i umjetničkoj i kulturnoj poziciji obitelji, iz koje potječe i jedan od najistaknutijih povjesničara 17. st., Juraj Rattkay.[32] Podrijetlom iz sjeverne Ugarske, obitelj je od 1502. darovnicom kralja Matije Korvina u posjedu najvažnije srednjovjekovne građevine u ovom dijelu Zagorja, Velikog Tabora. Obitelj 1524. kupuje i posjed Mali Tabor te uzima titulu »Ratthkay de Nagy et Kys Thabor«.[33] Početkom 16. st. dobijaju i posjed Klenovec/Vrbovec, koji daje i ime arhiđakonatu. U neposrednoj blizini Velikog Tabora daju podići proštenjarsku kapelu, kasnije župnu crkvu u Vinagori. Vezu s Vinagorom[34] potvrđuje i posveta crkve koju je izvršio 1713. senjski biskup, grof Adam Rattkay.[35] Obitelj Rattkay, odnosno grof Karlo Josip Rattkay,[36] daje pregraditi i srednjovjekovnu proštenjarsku crkvu u Taborskom, u blizini posjeda obitelji Mali Tabor.

Prema podacima iz 19. st. grof Petar Rattkay daje podići staru kapelu u Prišlinu, koja je u 19. st. zamijenjena novom crkvom. Obitelj Rattkay imala je patronatsko pravo i nad crkvom u Zagorskim Selima, dovršena 1692. godine, u blizini posjeda Veliki Tabor, koju daje graditi grof Sigismund Rattkay,[37] a sredinom 18. st. kao njezin patron navodi se Karlo Josip Rattkay.[38]

Kao patroni stare crkve u Pregradi a od 1523. kao gospodari Kostela[39] i Krapine javljaju se članovi obitelji grofova **Keglević**, podrijetlom od Bužina. Titulu grofova nose od 1687. godine. Petar Keglević bio je patron crkve u Pregradi, gdje je i pokopan 1554.[40] Stara crkva zamijenjena je početkom 19. st. novom, ali je nadgrobna ploča Petra Keglevića prenesena u novu, kao odraz trajanja memorije prostora. Kao patron ranije crkve sv. Emerika Kneza u Kostelu spominje se u vizitacijama grof Sigismund Keglević.[41]

Kao naručitelji arhitekture, dakako u manjoj mjeri, javljaju se i pripadnici nižih slojeva feudalnog društva. Osobito je za sliku kulturoloških prilika ovog područja vrijedan slučaj

---

[32] Rođen 1612. u Velikom Taboru, autor *Memoria regnum et banorum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ab originesua et usque ad praesentem annum MDCLII deducta*, Wiennae, 1652., u: Ante, GULIN, »Prilog proučavanju rodoslovlja i važnijih posjeda obitelji Rattkay (1502-1793)«, *Kaj*, 2-3/1985., str. 60-85, str. 74-77.

[33] GULIN, *nav. dj.,* str. 61.

[34] Posjed se spominje od 18. st. kao vlasništvo obitelji. Ante GULIN, *Povijest obitelji Rattkay (1400-1793)*, Zavod za društvene znanosti HAZU, knjiga 72, Zagreb, 1995., str. 59.

[35] Pripada sedmom koljenu obitelji. Adam Benedikt Rattkay, rođen 1678./79., senjski biskup od 1707., umro 1718., GULIN, *nav. dj.,* str. 45-47, 64.

[36] Rođen oko 1685./1686., u Velikom Taboru, umire 1750., s njegovim sinom završava se obitelj, GULIN, *Prilog proučavanju ...,* str. 84-85.

[37] Vjerojatno je to Sigismund II. Rattkay, rođen oko 1660. u Velikom Taboru, grof od 1687., umro 1702. GULIN, *Prilog proučavanju ...,* str. 80.

[38] Obitelj izumire krajem 18. st., udajom zadnje pripadnice obitelji Ane Rattkay za baruna Jakova Wintershoffera, na kojega time prelazi i patronatsko pravo.
GULIN, *Prilog proučavanju...,* str. 84-85, i ISTI, *Povijest obitelji Rattkay ...,* str. 50-51.

[39] Burg je napušten već u 17. st., danas samo ruševine, Ivan, FILIPČIĆ, *Župa Pregrada*, Mala monografija o župi Naše Gospe od Kunagore, Zagreb, 1983., str. 21-23.

[40] FILIPČIĆ, *nav. dj.,* str. 27.

[41] FILIPČIĆ, *nav. dj.,* str. 29-30.

sačuvane dokumentacije o patronatstvu upravitelja imanja u Pavlovcu, Matije Marića, koji daje graditi kapelu sv. Donata. Dopuštenje je 1730. godine potpisao biskup Branjug u dvorcu Miljana, s detaljnim uputama i pravima koja ima naručitelj. Podižu se i zavjetne kapele župljana. Najljepši je primjer kapela Trpećeg Krista u Kostelu, koju župljani daju podići u vrijeme epidemije dizenterije 1770-ih. U to vrijeme podignuta je i zavjetna kapela Blažene Djevice Marije u Lušakima.

Početkom 19. st. najzaslužniji za gradnju crkava, često u novoosnovanim župama, bili su župnici. Pripadnici su novoga društvenog sloja, građanstva, koje se počinje intenzivnije razvijati u prvoj polovini 19. st. Reforma i vrijeme zagrebačkog biskupa M. Vrhovca znače i za Crkvu izlazak iz feudalnog doba. Župnici su svjesni svoje važnosti u novonastaloj društvenoj situaciji i ističu svoja imena na pločama crkava koje daje graditi vjerskozakonska zaklada. Osobito se ističe pregradski župnik Karlo Tuškan, koji energičnim zalaganjem, unatoč protivljenju patrona grofova Keglević, uspijeva podići jednu od najkvalitetnijih crkava ovog područja, ali i čitave kontinentalne Hrvatske.[42]

Sačuvano je i ime župnika Potlačnika u Kraljevcu na Sutli, koji 1836. podiže novu crkvu. Župnik Emerik Pendelin u Zagorskim Selima osobito ističe svoju ulogu u podizanju novog zvonika 1829. On sam odabire oblik zvonika, koji podiže Mathias Ledinsky, graditelj iz Zagreba. U spomenicama tako nalazimo zapisana i imena graditelja crkava iz prve polovine 19. st. No najkvalitetniju građevinu dao je 1841. podići župnik u Prišlinu, Ivan Petranović, kasnije vrbovečki arhiđakon. Većina crkava koja se podiže u to vrijeme građena je u kasnobarokno-klasicističkome stilu, čime i župnici – naručitelji, koji su se vjerojatno zalagali da crkve budu i izgledom utemeljene u tradiciji gradnje ovoga kraja, utječu na produžavanje trajanja kasnog baroka sve do polovine 19. st.

Pregled povijesti gradnje sakralne arhitekture donosim prema župama, i to abecednim redom: Desinić, Klanjec, Kostel, Kraljevec na Sutli, Marinci (pod Vinagora ranije), Pregrada, Prišlin, Rozga, Sutlanska Poljana, Taborsko, Tuhelj, Velika Erpenja, Vinagora i Zagorska Sela. U tablici su po abecedi navedeni svi obrađeni lokaliteti, kapele i sjedišta župa.

MJESTO	TITULAR	ŽUPA[43]	VRIJEME GRADNJE[44]
Bojačno	kapela sv. Martina	Sutlanska Poljana	sredina 18. st.
Bregi Kostelski	kapela sv. Stjepana kralja	Kostel	17. st., 1738.
Desinić	kapela sv. Ane	Desinić	1838.
Hum Košnički	kapela sv. Marije Magdalene	Sutlanska Poljana	17. st., 1708.
Ivanić Miljanski	kapela sv. Ivana	Zagorska Sela	15. st., 1840.

[42] FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 83-88.

[43] Navodim župu kojoj danas pripada kapela, odnosno pod kojom je opisana u tekstu

[44] U tablici navodim samo datacije najvažnije faze gradnje, odnosno fazu gradnje koja je danas sačuvana.

MJESTO	TITULAR	ŽUPA	VRIJEME GRADNJE
Kapelski Vrh	kapela sv. Josipa	Kraljevec na Sutli	1866.
Klanjec	župna crkva Navještenja Marijina	Klanjec	1639.-1655.
Klanjec	kapela sv. Florijana	Klanjec	1742.
Kostel	župna crkve sv. Emerika	Kostel	1830.
Kostel	kapela Trpećeg Krista	Kostel	1772.-1775.
Kraljevec na Sutli	župna crkva Sv. Trojstva	Kraljevec na Sutli	1836.
Lastine	kapela sv. Ivana Krstitelja	Taborsko	1640.
Lenišće	kapela sv. Margarete	Tuhelj	1699.-1703.
Letovčan Novodvorski	kapela sv. Filipa i Jakova	Klanjec	kraj 18. st.
Lušaki	kapela Blažene Djevice Marije	Rozga	1771.
Pavlovec	kapela sv. Donata	Marinci (Vinagora)	1730.
Pregrada	župna crkva Uznesenja Marijina	Pregrada	1803.-1818.
Prišlin	župna crkva sv. Petra apostola	Prišlin	1841.-1843.
Risvica	kapela Majke Božje Snježne	Tuhelj	17. st., 1810., 1818., 1834.
Rozga	župna crkva sv. Ane	Rozga	1843.
Sopot	kapela sv. Mihaela	Vinagora	sredina 17. st.
Sutlanska Poljana	župna crkva sv. Ane	Sutlanska Poljana	obnova 1771.
Sveti Križ Tuheljski	kapela sv. Križa	Tuhelj	1831.
Svetojurski Vrhi (Lovreča Sela)	kapela sv. Jurja	Pregrada	1778.-1782.
Taborsko	župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	Taborsko	15.st., 1739.-1742.
Tuhelj	kapela sv. Josipa	Tuhelj	1721.-1733.
Velika Erpenja	župna crkva sv. Tri Kralja	Velika Erpenja	1650., 1804.
Vinagora	župna crkva Pohođenja Blažene Djevice Marije	Vinagora	1713., 1725.
Vrhi Pregradski	kapela sv. Lenarta	Pregrada	1771.-1794.
Zagorska Sela	župna crkva sv. Katarine	Zagorska Sela	1691., 1742., 1829.

Korišteni arhivski materijali:

- **Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad)biskupije,** Vrbovečkog i Zagorskog arhiđakonata; u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu.

Protokoli:

4/IV, 1639., fol. 5, fol. 177, fol. 179;
9b/XI, 1803., fol. 70, 71;
19/I, 1664., fol. 9, fol. 11, fol. 13;
20/II, 1676., str. 76, str. 81, str. 84, str. 87, str. 93;
21/III, 1708., fol. 59, fol. 64, fol. 79, fol. 83;
1717., str. 560;
22/IV, 1726., str. 19;
1729., str. 177, str. 178;
1732., str. 231-232;
1738., str. 381;
23/V, 1771., str. 306;
1777., str. 431;
27/IX, 1805., str. 75, str. 81;
152/I, 1679., fol. 1;
153/II, 1686., fol. 6;
1687., fol. 20, fol. 23, fol. 24, fol. 26;
1689., fol. 34, fol. 41;
1692., fol. 99;
154/III, 1694., str. 47;
1696., str. 1, str. 101;
1700., str. 206;
1702., str. 233;
155/IV, 1708., str. 55;
156/V, 1739., str. 1, 2, 7, str. 19, str. 24-25, str. 58, str. 120, str. 122, str. 123, str. 125, str. 127, 130, str. 149, str. 152, str. 180;
1742., str. 171-173, str. 180, str. 182;
1748., str. 209, str. 226;
1753., str. 238, str. 239;
1757., str. 251;
1761., str. 298;
1771., str. 323, str. 333, str. 335, str. 336;
157/VI b, 1771., str. 3;
1789., str. 17;
1868., str. 81, str. 90, str. 218;
159/VIII, 1802., str. 42-44, str. 59, str. 68-70, str. 78, str. 160-162, str. 194, str. 196, str. 198-199;
str. 201, str. 206-208, str. 226, str. 258;
1840., str. 264, str. 297, str. 347, str. 407, str. 431, str. 449, str. 461.

- **Spomenice župa:**

  Liber memorabilium Parochia Scta Trinitatis in Kraljevecz
  Liber memorabilium Parochia Scti Petri in Prisslin
  Liber memorabilium Parochia Scta Anna in Rozgo
  Liber memorabilium Parochia B V Maria in Coelo Assumpta in Kiss aut Mali Tabor ut Populus dit »Taborsko« fundatae
  Liber memorabilium Parochia Ssmi Trium Regnum (preveo S. Kožul)
  Liber memorabilium Parochia Scta Catharina in Szela
  Liber memorabilium Parochia Scti Georgii in Desinich

- **Arhiv Varaždinske županije** (Zapisnik sjednice Skupštine Varaždinske županije) Hrvatski državni arhiv, Zagreb:

  Kutija 162, spis 27/1794
  Kutija 168, spis 45/1796
  Kutija 187, spis 240/1800
  Kutija 223, spis 661/1806
  Kutija 371, spis 1157/1828
  Kutija 382, spis 728/1830
  Kutija 406, spis 1362/1833
  Kutija 416, spis 1115/1835
  Kutija 422, spis 795/1836
  Kutija 427, spis 541/1837
  Kutija 453, spis 1793/1841, spis 1794/1841
  Kutija 455, spis 4091/1841
  Kutija 459, spis 1084/1842, spis 1085/1842

- **Shematizmi:**

  Shematizmi Zagrebačke nadbiskupije, 1830.-1996.

1. Desinić, kapela sv. Ane

Župna crkva sv. Jurja u Desiniću građena je u srednjem vijeku a obnovljena u historicističkom stilu. Baroknom-klasicističkom razdoblju pripada kapela sv. Ane. Zidana, pravilno orijentirana kapela podignuta je u 19. st.[45] na mjestu starije građevine, koja se spominje u izvorima u 17. st., u blizini župne kurije u Desiniću.

Već u prvim vizitacijama iz 1639. spominje se kapela posvećena istoj svetici:

1639. Capella Sanctae Annae vicina Ecclesiam sed in malo statu ...
4/IV, 1639., fol 5.

[45] Gj. SZABO navodi »priručna kapelica uz župni stan iz početka XIX. vijeka«, *nav.dj.,* str. 231.

kao i u vizitaciji iz 1664.

1664. Visitavi capellam S. Annae in deszinich fundatam prope domus parochiales. Haec capella est murata, sanctuarium est sub fornice, supra corpore tabulatum ...
19/I, 1664., fol. 9.

Detaljnije je opisana u vizitaciji iz 1676. godine, gdje se navodi da je kapela zidana i prostrana te da ima ispred zidani atrij, pokriven crijepom, iznad kojeg je drveni tornjić.

1676. ...Capella S. Annae in Deszinich prope curiam parochialis, filialis S. Georgii Martyri ... in Deszinich. Capella haec a fundamentis ex muro erecta, commodo capax habens, sanctuarium tegulis bene tectum corpus vero asseribus quercinis, cuius sanctuarium sub fornice est; in corpore vero tabulatum operis arcularii factum ex asseribus est. Pavimentum lateribus stratum. Portam unicam habet ad bonam seraturam. Antiforis atrium muratum, tegulis tectum, sine tabulato, supra quod turricula lignea erecta est, in qua dua habens campagna ...
20/II, 1676., str. 76.

U 18. st. kapela je popravljana i svođena:

1771. capella haec ab ultima visitatione quasi funditus restaurata, accessit fornix per totum, stratum ex lapide quadrata.
23/V, 1771., str. 306.

No spomenuti svod podignut je očito samo u dijelu broda jer vizitacija iz 1805. navodi svod u dijelu broda. I u ovoj vizitaciji navodi se loše stanje kapele i potreba popravka.

1805. De filiali S. Annae, Haec sita est in area Parochiali prope curiam, tecto imbrico & cinctura murata provisa. Sanctuarium sub fornice & pars corporis, pars alia sub tabulato, omnia riunam (re)mantur adeo que reparatione solida indigeat.
27/IX, 1805., str. 81.

Stara kapela srušena je 1836. godine. Sačuvano je pismo desinićkog župnika skupštini Varaždinske županije, u kojem opisuje prikupljanje sredstava za izgradnju nove kapele, kao i volju vjernika. Navodi da je stara kapela jako ruševna, a postoje sredstva i radnici, te je potrebno što prije započeti izgradnju nove. Stara kapela imala je kamenu cinkturu, tako da materijala i crijepa ima dovoljno, dijelom u dobrom stanju.

Varaždinska županija, 1837.
... ex consideratione quod antiqua Capella una cum lapidea cinctura. Lapides sufficientes datura sit quod startum ad huc bonum, ara usualiter, pars imbricum quibus tecta est, incorrupta uno et aliquod etiam structa lignorum antiqui campagem constituentium... tandem ultimam Parochianorum voluntarem experi optans... cum neo extruendo capella antiqua toto in medietate omnior esse posit et generatim omne opus viribus illud suscipientis accomodari debeat.
HDA, Varaždinska županija, kt. 427, spis 541/1837.

I u Spomenici župe, koja se vodi (nova) od 1836., na početku postoje podaci o gradnji nove kapele. Navodi se da je građena nakon odluke skupštine Varaždinske županije, vjerojatno nakon gore spomenutog pisma župnika.

Spomenica, 1836. str. 1.

Anno 1836 die 10 May ad Inclytum Comitatum Varasdiniensem intuitu readificanda Capella S. Annae in Area Curia Parochialis praexistentis utpote ruinosa, ad publico periculosa Insatantiam porrexi ...

Današnja kapela dovršena je 1838. godine, o čemu svjedoči i natpis na pročelju kapele:
SUREXI MDCCCXXVIII

SUB N.M.P.D.

Nova kapela opisana je u vizitaciji 1840. godine

1840. ... Filialis Ecclesia prope curiam, antiqua dissuta, nova ex fundamentis pulchra erecta sub titulo S. Annae, longa org. 8, lata 4 ...
159/VIII, 1840., str. 449.

Kapela je građena u prijelaznom kasnobarokno-klasicističkom stilu. Unutrašnjost podjelom na uske traveje svođene češkim kapama kao i zaobljenim zaključkom broda govori o kasnobaroknom stilu oblikovanja, dok je vanjština već u historicističkim dekoracijama visećih arkadica pod krovom, tzv *Rundbogen*-motiva. Zaključena je zvonikom na preslicu, tipično mediteranskim motivom, koji je ovako sjeverno rijetka pojava.[46]

2. KLANJEC, samostanska i župna crkva Navještenja Marijina

Kompleks franjevačkog samostana i crkve građen je u 17. st.[47] Nalazi se u središtu naselja. Sklop se sastoji od trokrilnog samostana i samostanske crkve, koja kao četvrto krilo zatvara unutarnje dvorište. Povijest gradnje samostana i crkve, kao i dolazak franjevačkog reda u Klanjec, istražio je i objavio u monografiji Paškal Cvekan. Stoga ovdje samo navodim osnovne podatke iz njegove knjige.

Franjevce u Klanjec već 1517. pozivaju grofovi Erdődy, osnivaju samostan u obližnjem Radakovu, koji je zajedno s crkvom sv. Antuna srušen u potresu 1625. Tada sele u Klanjec te započinju izgradnju novog samostana, koji se gradi od 1632. do 1658., a samostanska

[46] Anđela HORVAT, *Pregled spomenika kulture općine Pregrada*, str. 203, »vjerojatno najsjevernija preslica«.

[47] Literatura o samostanu: Gjuro SZABO, »Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji; Inventarizacija spomenika kotara Klanjec i Pregrada, godine 1911.«, *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva,* 1912., str. 207-239., str. 228; Anđela HORVAT, »Pregled spomenika s područja općine Klanjec«, *Kaj,* 3/1979., str. 15-70, str. 23; Paškal CVEKAN, *Franjevački samostan u Klanjcu,* Klanjec, 1983.; Đurđica CVITANOVIĆ, »Klanjec, povijesno središte«, *Anali,* 4, Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec, 1984.; Đurđica CVITANOVIĆ, *Početak boljeg svijeta, Blažena Djevica Marija u Hrvatskom zagorju,* str. 140-144, i kataloške jedinice, Krapina, 1998. i Đurđica CVITANOVIĆ, »Arhitektura franjevačke provincije hrvatsko-kranjske sv. Križa«, u: *Mir i dobro, Umjetničko i kulturno nasljeđe Hratske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000., str. 191-204.

crkva od 1639. do 1655., kada je i posvećena. Zvonik uz pročelje podignut je 1678.[48] (PRILOG 3)

Samostan je temeljito obnovljen nakon požara 1721. Proširena su dva krila, a izgrađen je i novi refektorij. Dvokrako stubište dograđeno je u 19. st. Novim preustrojem župa, samostanska crkva postala je 1789. i župna crkva novoosnovane župe u Klanjcu.

Od 1971. do 1999. samostanski kompleks temeljito se obnavljao.[49]

Tipološki ova crkva pripada ranobaroknim crkvama s *Wandpfeilerima*, odnosno crkvama u kojima pregradni zidovi bočnih kapela imaju funkciju nosača svoda broda. Na treći par kapela prigrađene su kapele pokrovitelja crkve i samostana, Sigismunda i Nikole Erdödya. O osobitoj vezi obitelji grofova Erdödy s ovim samostanom svjedoči i natpis *Fundatores* »Utemeljitelji« i grb obitelji na južnom krilu samostana, a u kripti crkve nalaze se sarkofazi pripadnika obitelji.

U vanjskom izgledu ističe se zvonik smješten s istočne strane pročelja, s oktogonalnim gornjim dijelom. Uglovi zvonika, kao i bočne kapele i svetišta, imaju ugaoni oslik dija-

[48] Podaci iz CVEKAN, *nav. dj.*, str. 72-76, i CVITANOVIĆ, *Arhitektura franjevačke provincije* ..., str. 201.

[49] CVEKAN, *nav. dj.,* str. 57-66, CVITANOVIĆ, *nav. dj.,* str. 358.

manta i kvadra. Na svetištu je zapisana godina početka izgradnje, 1639., a između prozora nalazi se ostatak naslikanih pilastara.

U spomenutoj monografiji P. Cvekana nalaze se i podaci o gradnji kapela u baroknome razdoblju koje pripadaju današnjoj župi u Klanjcu. To su kapela sv. Florijana u Klanjcu i kapela sv. Filipa i Jakova u Letovčanu Novodvorskom.

Klanjec, kapela sv. Florijana

Na mjestu današnje kapele podignute sredinom 18. st. spominje se zidana kapela istog titulara u izvorima 17. st., a opisana je 1691. mala, zidana i sa svodom.[50] Današnja kapela građena je 1742., opisana je 1757.[51] i 1802.[52] u vizitaciji novoosnovane župe u Klanjcu.

Tradicionalan tlocrtni oblik jednoprostorne kapele s poligonalnim zaključkom ovdje je sredinom 18. st. oblikovan u baroknom stilu. Masivan i zatvoren zvonik pred pročeljem također je element tradicije gradnje u Hrvatskom zagorju.

Letovčan Novodvorski, kapela sv. Filipa i Jakova

Na mjestu današnje zidane kapele, smještene na vrhu brda, postojala je u 17. st. drvena kapela istog titulara, koja se spominje 1690.[53] a opisana je 1691. godine.[54] U izvorima 18. st. navodi se njezino ruševno stanje i zahtjevi za gradnjom nove kapele.[55] Iz 1802. potječe prvi opis nove zidane kapele, koji odgovara i današnjem izgledu.[56]

Unutrašnjost kapele, građene na krivuljama proširenja broda, predstavlja snažan utjecaj kasnobaroknih težnji u oblikovanju prostora. U vanjskom izgledu ističe se zidani zvonik s trijemom u prizemlju, raščlanjen ugaonim trakama rustike s dijamantnim motivom. Osobitu zanimljivost u ovoj kapeli predstavlja i dekorativi motiv u oblikovanju portala, odnosno dijamantni ukrasi na dovratnicima koji slijede lokalni uzor portala Novih Dvora Klanječkih.

---

[50] NAZ, Kan. viz., prot. 153/II, 1691., str. 86, te da ju je podigao Mihael Vogić, NAZ, Kan. viz., prot. 153/II, 1691., str. 93, iz CVEKAN, *nav. dj.,* str. 118-119.

[51] »Iz temelja je građena, pod krovom«, NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1742., str. 194, te »zidana i svođena, s oltarom iz stare kapele«, NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1757., str. 278, iz CVEKAN, *nav. dj.,* str. 118.

[52] Isti opis, ali i navod da ima »zidani zvonik«, NAZ, Kan. viz., prot. 159/VIII, 1802., str. 100-101, iz CVEKAN, *nav. dj.*, str. 118-119.

[53] NAZ, Kan. viz., prot. 153/II, 1690., str. 51, iz: CVEKAN, *nav. dj.*, str. 117, navodi ime sela Gorkovec.

[54] Kapela je opisana kao drvena, od hrastovih planki, s drvenim zvonikom i predvorjem. NAZ, Kan. viz., prot. 153/II, 1691., str. 83: iz CVEKAN, *nav. dj.,* str. 117-118.

[55] Godine 1757. vizitator je nalazi ožbukanu te s novim tabulatom; NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1757., str. 277, a 1771. opisana je kao dotrajala te traži da se gradi nova; NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1771., str. 330, iz: CVEKAN, *nav. dj.,* str. 118.

[56] Opis iz vizitacije novoosnovane župe u Klanjcu. Navodi se da je zidana na brijegu, da ima tri prozora i dvoja vrata, drveni kor u koji se ulazi izvana, te drveni strop. Iz: CVEKAN, *nav. dj.*, str. 118. Kapela je zidana lomljenim kamenom.

3. KOSTEL, župna crkva sv. Emerika / sv. Mirka[57]

Župa Kostel spominje se već u prvom popisu župa arhiđakona Ivana iz 1334.[58] te 1501. godine. Na mjestu današnje crkve postojala je još u 17. st. srednjovjekovna zidana crkva sv. Emerika. Opisana je u vizitaciji iz 1676., a navodi se da ima svođeno svetište i tabulat u brodu:

1676. Ecclesia haec a fundamentis ex muro errecta, equiguae capacitis. Parietes habet bonos. Sanctuarium sub fornice, in corpore vero tabulatum habet ... Pavimentum lateribus bene stratus. Portam unicam habet ad bonam seraturam. Sacristia contigua ad latus sinistri sanctuarii sub fornice, cujus pavimentum lateribus stratus est ...

20/II, 1676., str. 87.

Detaljno je opisana 1708. godine:

»Ova crkva je od temelja zidana, nedovoljno velika, zidovi su joj dobri. Svetište je svođeno, a u tijelu je dobar drveni tabulat. Brod je popločan ciglama, s kriptom s jednim vratima za župnika koja se dobro zatvaraju. Na strani Evanđelja (lijevo) nastavlja se sakristija s niskim svodom. I ovdje je pod popločan ciglama a pokrivena je opekom. Crkva je pokrivena hrastovim daskama. Pred vratima je zidani atrij sa zidanim stupovima i drvenim rezbarenim tabulatom. Iznad je drveni tornjić sa dva zvona.«

1708. Anno quod supra die vero 3 marty Idem qui supra Visitans Eccl(esi)am Parochialem S. Emerici Ducis sub Kosztell ... paternatus Illu(strissim)i Comitis Sigismundi Keglevich ...

Eccl(esi)a haec a fundamentis ex muro erecta, exigua capacites, Parietes habet bonos Sanctuarium sub fornice in corpore vero tabulatum ligneum bonum Pavimentum lateribus bene stratum Cum crypta ... pro Parocho Portam unicam cum bona seratura Sacristiam contiguam ad cornum Evangely sub fornice demissam. Pavimentum etiam lateribus stratus et tectum ex tegulis factum. Eccl(esi)a vero asseribus quaercinis tecta ante fores atrium muratum cum columnis muratis. Tabulatum ligneum arcularii operis ... Turricula lignea cum duabus campagnis ...

21/III, 1708., fol. 59.

Početkom 19. st. crkva je u izrazito lošem stanju, »poput ruševine, u brodu je trošan tabulat, čitav krov prokišnjava.«

1805. Anno Dni 1805 Die 18 July Visitavi hanc Parochialem Eccl(esia)m sub Titulo S. Emerici Ducis muratam quidem sed in statu pessimo e fundamentis fissuras graves habens ruine proximam. Sanctuarium sub fornice, corpus sub tabulato intra breve tempus casuto, lateribus strato, tectum totum perpluvium.

27/IX, 1805., str. 75

---

[57] Izvorni titular je sv. Emerik Knez, *Scti. Emerici ducis*, a od 19. st. je, iskrivljeno, sv. Mirko Ispovjednik.

[58] *Item Ecclesia sancti Emerici de Kostel,* u: BUTURAC, *nav. dj*., str. 50, navodi se pod arhiđakonatom Zagorje, a od 1780. u vizitacijama u Vrbovečkom arhiđakonatu.

O lošem stanju crkve postoje podaci i u spisima skupštine Varaždinske županije. Sačuvano je pismo župnika iz 1796., u kojem traži sredstva za popravak župne crkve i župne kurije te navodi da je »(kurija) već srušena a druga (crkva) slična ruševini, te je potrebno podići novu, a u ovoj popraviti krov, zvonik i kor ...«

Varaždinska županija, 1796.

1796. De curia et Ecclesia Parochiali Kosztellensis transferenda aut reparanda depromendo sensa destigendo localitate pro Ecclesia et Curia Parochia Kosztellensis

... Parochum Kosztellensem ejus aloqui tam Ecclesia quam Curia Parochialis cum adneris aedificiis a fundamentis excitari deberent, cum alia jam collapsa alia proxima ruinae cernatum ...

Ad Ecclesiam: nova surgere posset, quia in solum novo tecto, turri, choro, quibus carer provideri.

HDA, Varaždinska županija, kt. 168, spis 45/1796.

Crkva je srušena i na njezinom mjestu sagrađena današnja crkva, dovršena i opremljena 1830., posvećena sv. Mirku Ispovjedniku. Iz 1833. sačuvan je u spisima skupštine Varaždinske županije popis seljaka koji su radili na novoj crkvi, i to za godine 1831.–1833.

Comptus Laboratorem Parochianorum per Parochianos Parochia Kosztellensis in errectionem Novae Ecclesiae Parochialis Annis reductis insumptorum et suesum restaurium

Die 13a mensis Julii 1833

HDA, Varaždinska županija, kt. 406, spis 1362/1833.

Crkva predstavlja spoj kasnog baroka i elemenata 19. st. Unutrašnjost je oblikovana u tradiciji kasnog baroka, sa zaobljenim prijelazom broda u svetište na mjestu svođenog slavoluka. Usitnjeno nizanje traveja broda, otvora te klasično izrađene i naglašene profilacije u unutrašnjosti, elementi su stila 19. st. Tome pripada i oblikovanje pročelja pilastrima svedenima na grafički znak, koji zajedno s horizontalnim trakama čine »mrežu« presvučenu čitavom vanjštinom. Bočni položaj zvonika uz tijelo crkve vjerojatno je uvjetovan ranijom gradnjom. (PRILOG 4)

Župa u Kostelu ima i dvije kapele, podignute u vrijeme koje obuhvaća ovo istraživanje. To su kapela Trpećeg Krista u Kostelu i kapela sv. Stjepana u obližnjim Bregima Kostelskim.

Kostel, kapela Trpećeg Krista

Kapela je pravilno orijentirana, smještena ispod župne crkve sv. Emerika, prema kojoj je okrenuta pročeljem. Prema vizitacijama iz 1777. gradnja kapele započela je 1772., a dovršena je 1775. godine.[59]

[59] Po Anđeli HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, 1982., bilješka 183 na str. 301, i 160 na str. 299, kapela je iz 1777. godine, no u vizitacijama je točno datirana.

1777. De Nova Capella Patientis

Haec per modernum D(omi)num Parochum ex voto Populi tempore Dyssenteriae Anno 1772 aedificari est coepta, ad totalem perfectionem excita fenestris, deducta 1775. Tota est ex muro et sub fornice posita. Ara compto quatribus et strata lapideo. Parietes possionem Arci, levisam depictam exhibent ...

23/V, 1777., str. 431.

Nad portalom je uklesana godina 1800., što je vjerojatno godina dovršetka pročelja. I ovdje, kao i u kapeli u Bregima Kostelskim, naknadno je ugrađen sekundarno upotrijebljen šiljati luk portala gotičkih profilacija, manji od otvora portala kapele.

Kapela je građena na razvedenom tlocrtu kasnog baroka, s potisnutim bočnim zidovima broda u plitke kapele, koje se slikovito ističu u vanjskom obrisu kapele, sazdanom od mekih, kasnobaroknih krivulja. Detalji, kao profilacije ili klasično izvedeni stupovi pjevališta, pažljivo su i znalački izvedeni te odaju školovanoga graditelja. (PRILOG 5)

Bregi Kostelski, kapela sv. Stjepana kralja

Ova zidana, pravilno orijentirana kapela spominje se već u izvorima 17. st. kao kapela župe sv. Emerika u Kostelu. Prvi put je opisana u vizitaciji iz 1676., gdje se navodi da je zidana od temelja, ima pod od opeke, zidovi su napuknuti a krov i tabulat su stari i u lošem stanju. Nad vratima je drveni tornjić a ispred »atrij«, odnosno natkriveni trijem.

1676. ... capella haec a fundamentis ex muro erecta est, cuius parietes ruituros ... tabulato ver ex asseribus depictus ed vetus ... Turricula lignea supra portam erecta ... ante portas attrium muratum in columnis ex muro erectus sine tabulato, sed stratus ...

20/II, 1676., str. 93.

Ponovni detaljni opis je iz 1708. godine i u njemu se navodi kao filijalna kapela župne crkve sv. Emerika. Opisana je kao »zidana od temelja, ima dobre zidove. Krov je u jednom dijelu loš. Pod je popločan ciglama. Tabulat ima drveni rezbareni. ... Ispred vrata je atrij, dobro zidan, podignut sa zidanim stupovima, bez tabulata i nije popločan ...«

1708. ... visitavi Capellam S. Stephani Regis in Purgeria filialem S. Emerici sub Kosztell Capella haec a fundamentis murata Parietes bonos h(a)b(e)t. Tectum in parte malum. Pavimentum lateribus stratum, tabulatum ligneis arculary operis Portam unicam cum bona clausura. Turriculam ligneam in medio tecti ... atrium ante portas muratum bene ... in culminis ex muro erectum sine tabulato non stratus.

21/III, 1708., fol. 64.

Godine 1738. kapela je obnovljena tako da je zazidan »atrij« pred kapelom, a u toj obnovi ugrađen je i portal. U vizitaciji se navodi da je »nakon zadnje vizitacije kapela popravljena, na (kapelu) slijedi dio koji je na zazidanim stupovim (bio). Svi prozori su tada učinjeni, s vratima iz zida na drugom mjestu postavljena.« Zapravo je riječ o sekundarno upotrijebljenom portalu, čime se objašnjava i gotički luk samog nadvoja portala.

1738. Capella Scti. Stephani Regis in Purgaria

Est murata ut in fundamentali visitatione descripta habet tectum commodum, post ultimam visitationem capella est reparata qua capella hucusque super columnis muratis stabat ex post sunt muri laterales aedificati fenestrae omnes factae cum porta ex muro in alio loco posita

22/IV, 1738., str. 381.

Kasnije, tijekom 18. i 19. st., kapela je u više navrata popravljana.

1777. De capella S. Regis Stephani
Huic post ultimam visitam accesit reparatio Tecti, Turris et Atry, quod reliqua in statu com(m)odo conservatur, et jam descripta habet ...
23/V, 1777., str. 431.
Tijekom obnove u 19. st. ugrađen je strop na traverzama.

Neobičnost u tlocrtu ove kapele predstavlja uži prednji dio, za kojega je objašnjenje u upravo opisanim pregradnjama. Kada je zazidan izvorni atrij kapele, njegovi su stupovi utopljeni u zidnu masu jer se danas ne vide. No on je tlocrtno odredio oblik te pregradnje i danas nam u dimenzijama ostao sačuvan. Inače, riječ je o zanimljivom elementu sakralne arhitekture 17. i 18. stoljeća.[60] Naime, u većini opisa kapela u arhivskim izvorima nalaze se podaci o »**atriju pred pročeljem**«, odnosno trijemu. Najčešći termin koji se koristi u opisima je *atrium*, no pokatkad se koristi i *vestibulus* i *porticus*. Za neke se navodi da su na zidanim stupovima i svođeni, no većina je bila jednostavna, često drvena i natkrivena krovom.[61] Nažalost, većina ih nije sačuvana, redovito su uklanjani u kasnijim pregradnjama, tako da je ovaj element arhitekture ostao uglavnom neistražen. Danas imamo sačuvane primjere »atrija« podignutog na zadebljalim stupovima u kapeli sv. Magdalene u Kuzmincu te podignut oko tijela zvonika u kapeli sv. Ivana na Gorici iznad Lepoglave.
Time nam je kapela u Bregima Kostelskim postala još zanimljivija, jer je u njoj »atrij« ostao sačuvan u tlocrtu, tj. možemo i danas očitati njegove dimenzije: gotovo je jednako širok kao sama kapela te je znatno proširivao prostor.
Ponovno korištenje ranije izrađenog portala prilikom obnove u 18. stoljeću, koji bi gotičkim oblicima mogao navesti i na krive zaključke o dataciji crkve, još jednom potvrđuje važnost paralelnih istraživanja i arhivske građe prilikom pisanja povijesti arhitekture.

4. KRALJEVEC NA SUTLI, župna crkva Sv. Trojstva

U arhivskim izvorima nalazimo podatke o čak tri crkve istog titulara na ovome mjestu. Na mjestu današnje crkve iz 19. stoljeća postojala je još u 17. stoljeću drvena kapela istog titulara župe Rozga.[62] Zamijenila ju je 1739. nova zidana kapela, podignuta pod patronatom obitelji Erdödy. Imala je rezbareni tabulat, oslikan različitim bojama, zvonik i trijem ispred.

1739. Anno eodem die vero 10 Aprilis visitavi capellam, quae erit sub titulo Trinitatis in Kralyevecz, quam Ill(ustrissi)mus D(omi)nus Comes Ladislav Erdödy ex Zelo, ... Anno praeteri-

[60] Osobito se često javlja u istarskim crkvama gdje se koristi termin »lopica«.

[61] U kanonskim vizitacijama područja koje obrađujem nalaze se podaci o brojnim kapelama i crkvama s predatrijem, većina iz 17. st. Atriji su prigrađivani srednjovjekovnim kapelama, ali i novopodignutima.
U vizitacijama 17. st. spominju se atriji pred srednjovjekovnim crkvama i kapelama, koje su kasnije zamijenjene novima, i to: kapela sv. Ane u Desiniću, župna crkva sv. Emerika Kneza u Kostelu, kapela sv. Petra i Pavla u Prišlinu, kapela sv. Križa kraj Tuhlja, kao i pred sačuvanima, župnom crkvom u Taborskom, kapelom sv. Jurja kod Pregrade i kapelom sv. Ivana Evanđelista u Ivaniću Miljanskom.
Pred crkvama podignutima u 17. st. također atriji: župna crkva sv. Ane u Rozgi, kapela sv. Ane u Sutlanskoj Poljani, kapela sv. Marije Magdalene u Humu Košničkom, kapela sv. Ivana Krstitelja u Lastinama, župna crkva sv. Katarine u Zagorskim Selima te kapela Pohođenja Blažene Djevice Marije u Vinagori i kapela u Risvici. Pred crkvama podignutima u 18. st., kapela Sv. Trojstva u Kraljevcu na Sutli, također se nalazio atrij.

[62] NAZ, Kan. viz., prot. 152/I, 1679., fol. 3.

to curare erigi coepit loco collapsa penes ex Roboribus ejusdem tituli capella. Haec Capella penes viam regalem erecta est ex muro, orgias cirater 3 longitudinis, latitudinis circiter 2. orientem versus, quattor fenestra in Ea, dua septemtrionem, dua meridiem respicintes ... Tabulatum est ligneis arculary operis elleganter factus et varys coloribus depictus. Porta etiam arculary operis firma et fortisera armata, ab entrata quoque varys coloribus picta. Ante capellam est porticus amplitudinis per majoris, quod capella habens operis arculary partem depicti tabulatum appositum, qua porticus est cinctura asseribus volati pineis. Portam versus occidentem satis munitam ... supra quod campanile in quattor columnis erectus.

156/V, 1739., str. 19.

Opis se ponavlja i u vizitaciji s početka 19. stoljeća.

1802. Anno 1802 Die 27 Mensis Julii visitavi Ecclesiam Sanctissimae Trinitatis in Kralyevecz Parochialem

De Ecclesia

Ecclesia haec oblonga sita est in planitia penes viam publicam in Possesione Kralyevecz, in longitudine 7, in latitudine 3, in altitudine 2 orgias et 3 pollicis numerans. Ob anguarium loci vix medietas Parochianorum intrare posset. Tectum usque antiquum, perpluum potissime supra Aram Beatae Virginis Mariae pro hoc ... jam Materialia praeparata adinveni.

Parietes ejus inde ad Sanctuario murato, lignei nec incrussati nec inalbati sunt. Pavimentum ejus uno Pede reliquo solo elevatum ac per consequens uno ad illud Gradu ascenditur Integrum omne est; quoniam nec lapidibus nec asseribus stratum.

Hanc Capellam ut ex Libro visitae de Anno 1739 constructa. Illustrissimus Dominus Comes Ladislav Erdödy anno eodem fundavit, ac erexit. Consecrata non est, una Capella pro Parochiali est electa ...

De Capella Majori, seu Sanctuario

Sanctuarium in Capite Ecclesiam Orientem versus situm est, in loco uno Gradu elevationi. Longitudine ejus & latitudo ... altitudo superius jam inclusa sunt. Tabulatum ligneum habet, quod quia antiquum et a vermibus exesum est ... Corpus sanctuarii est solidis Materialibus, dealbarunt. Pavimentum ejus uno Gradu elevatius, lapide stratum est et integrum. Fenestras numeras duas ...

Atrium unicum est ligneum et bene munitum et provisum ...

Campanile hic loci ligneum est, supra portam Eccl(esiaae) situm ...

159/VIII, 1802., str. 68-70.

U novoj regulaciji župa nakon reforme 1789. ova kapela postaje župnom crkvom.

Na mjestu te crkve podignuta je konačno današnja, dovršena 1836. godine, o čemu svjedoči i natpis na pročelju:

DOMUS DEI ET
PORTA CÖLI
CURA PAROCHI PA: POT
LACHNIK AC LARGITATE
PAROCHIANORUM SURE
XIT ANNO DOM: 1836

Crkva je opisana u vizitaciji iz 1840. godine: »podignuta je nova prije nekoliko godina, na mjestu stare ruševne. Nova je od čvrstih materijala, prostrana za župljane.«

1840. Ecclesia parochialis est in possesione Kralyevecz, formae ovalis in longitudine 14, in latitudine 7 orgias recipiens, Novitus ante aliquoa Annos, priori ex ligno consistent et capella in Parochialem errecta, ad avertendam ruinam plene cassata, nova ex solidis materialibus max memoratae amplitudinis per Parochianos ipsos e(x) fundamentis erecta et praeter turrim caetera fabrica tota consumata sub patrocinio et invocatione Sanctissimae Trinitatis.
159/VIII, 1840., str. 297.

Crkva je spoj jednostavne i skladne vanjštine oblikovane u klasicističkom stilu, i unutrašnjosti građene u tradiciji kasnog baroka, s centralizirajućim jednim travejem broda i svetišta, svođenim visokim češkim kapama. Toj tradiciji kasnog baroka pripada i umetnuti element svođenog slavoluka, kao i pjevalište koje je u dinamičnom odnosu s prostorom broda, te oblik i konstrukcija zvonika iza pročelja, koji oblikom kape oponaša stari zvonik zagrebačke katedrale. [63]

Župa u Kraljevcu na Sutli ima i kapelu u Kapelskom Vrhu. Iako je građena tek u drugoj polovini 19. stoljeća, ipak karakteristikama u tlocrtu ukazuje na utjecaj baroknog stila, te je stoga navodim u ovome radu.

Kapelski Vrh, kapela sv. Josipa

Ova zidana, pravilno orijentirana kapela,[64] sagrađena je 1866. godine na mjestu starije drvene kapele istog titulara. Ta ranija kapela spominje se u vizitaciji iz 1802. kao »... izduljena, potpuno drvena, podijeljena u dva dijela ... ima drveni trošan tabulat ...«

1802. De Capella S. Josephi Filiali SS. Trinitatis
Capella sita est in Monte Kapelsky Verh, distans a Parochiali 1/2 hora, haec tota lignea est, oblonga bifariam divisa. In parte anteriori ara nulla est ... Pavimentum ejus solo aequatum, nec lapidibus nec asseribus stratum. Tabulatum vero ligneum ruinosum. In interiori parte quae pro Sanctuario deservit est ara una lignea ...
159/VIII, 1802., str. 78.

Nova kapela detaljnije je opisana 1868. godine. Navodi se da je »udaljena 1/2 sata od župne crkve, izgrađena brigom župnika Ferdinanda Krajačića, od čvrstih materijala 1866. pod titularom sv. Josipa, pravilna podignuta, ovalna oblika …. posvećena 22. rujna 1866. po Tomi Gajdeku, metropolitanskom kanoniku zagrebačke Crkve …«

1868. Capella distat a Matre 1/2 hora novitus ex solidis materialibus Anno 1866 cura Parocho Ferdinand Krajačić et largitate populi parochiani sub invocatione s. Josephi

[63] Gjuro SZABO, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb, 1939., 1974., str. 55, navodi da crkva »ima i sada zvonik poput onog starog zagrebačke katedrale«. O zvoniku i kapi u: Dubravka BOTICA, »Zvonici građeni po uzoru na stari zvonik zagrebačke katedrale«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti,* 25/2002., str. 199-209., str. 205.

[64] Anđela HORVAT, *Pregled spomenika s područja općine Klanjec*, str. 26.

regulariter exstructa, figurae ovalis 6 org. longa et 4 lata org. Benedicta est 22. septembris 1866 per Reverendissimum Dominum Thomam Gajdek Canonicum Metropolitanae Ecclesiae Zagrabiensis ...
157/VIb, 1868., str. 218.

U župnoj spomenici naveden je kao datum izgradnje *»1867. dana 22. rujna bi kapela od temelja sagrađena sv. Josipa u Kapelskom Vrhu.«*

U vanjskom izgledu, prije svega oblicima otvora, ovo je historicistička građevina, u neogotičkom stilu, što odgovara i datumu izgradnje. No po nekim elementima, kao što su zvonik nad pročeljem i centraliziran prostor broda kvadratnog tlocrta svođen češkom kapom, nastavlja kasnobaroknu tradiciju gradnje ovog prostora, a suvremeni vizitator ga opisuje kao »ovalni« prostor.

Povijest župe **Pregrada** kao i gradnje župne crkve i kapela opisana je u monografiji I. Filipčića.[65] Ovdje donosim izvatke iz te knjige, kao i prijepise dokumenata koji nisu do sad objavljeni.

5. PREGRADA, župna crkva Uznesenja Marijina

Župna crkva u Pregradi, zbog veličine poznata i kao »zagorska katedrala«, spominje se već u prvom popisu župa arhiđakona Ivana iz 1334.[66] Gotička crkva bila je smještena u današnjem voćnjaku iznad župnog dvora. Opis crkve iz 1639. navodi da je bila jednobrodna, s užim i nižim poligonalno zaključenim gotičkim svetištem sa stepenasto oblikovanim kontraforima; čitava je bila svođena, a pred pročeljem je bio zvonik.[67] Crkvi je 1756. bio prizidan još jedan brod.[68] Postojao je i crtež[69] s prikazom stare crkve i župnog dvora. Danas je crtež, nažalost, zagubljen. Postoji njegova fotografija u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, na kojoj su vidljiva oštećenja od potresa i pukotine u tijelu crkve.

U drugoj polovini 18. st. crkva je trošna i oštećena te se javljaju zahtjevi za gradnjom nove crkve, već nakon potresa 1775.,[70] a osobito jačaju dolaskom novog župnika Karla Tuškana 1792. No gradnji nove crkve opiru se gospodari Kostela, grofovi Keglevići, nositelji patronatskog prava, jer staru crkvu žele zadržati kao mauzolej obitelji. U dokumentima je sačuvana opširna prepiska upornog župnika Tuškana i grofova Keglević. Sačuvana su brojna Tuškanova pisma Vrhovcu, koji se također zalagao za izgradnju nove crkve, kao

[65] Ivan FILIPČIĆ, *Župa Pregrada*, Mala monografija o župi Naše Gospe od Kunagore, Zagreb, 1983.

[66] *Et primo ecclesia beate Virginis de Pregrada,* u: BUTURAC, *nav. dj.,* str. 50. Pripadala je arhiđakonatu Zagorje, kasnije prelazi u Vrbovečki arhiđakonat.

[67] NAZ, Kan. viz, prot. 4/IV, različne, str. 335., u: Dijana VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja,* Studije i monografije Instituta za povijest umjetnosti, Knjiga 11, 1993., str. 240.

[68] NAZ, Kan. viz., prot. 23/V, 1756., str. 62; iz: FILIPČIĆ, *nav. dj.,* str. 41.

[69] Iz: VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, *nav. dj.,* str. 240.

[70] Navod da je crkva »opasna za bogoslužje«, NAZ, Kan. viz., prot. 23/V, iz: FILIPČIĆ, *nav.dj.*, str. 41.

i skupštini Varaždinske županije u kojima traži gradnju nove crkve ispod stare.[71] Tuškan traži procjenu mjernika varaždinske županije Ignaza Beyschlaga, kao i izvještaj o trošnosti crkve, koji prilaže svojim zahtjevima za gradnjom nove.

Varaždinska županija, 1800.

Pismo I. Beischlaga, mjernika Varaždinske županije

In causas visibilium in muris supra facta Ecclesia rimam..

... in eodem loco novam ponere Ecclesiam nec reparationem et amplificationem ejusdem veteris Ecclesiae suscipere expediet.

Humillimus Servus

Ignatius Beischlag

Geometra

HDA, Varaždinska županija, kt. 187, spis 240/1800.

U pismu iz 1794. spominje i suradnju »nekog mariborskog graditelja«, što je osobito važan podatak za traženje imena arhitekta ovako važne crkve, jer se nesumnjivo radilo o vrhunskom umjetniku.

Varaždinska županija, 1794.

... Quis psalus moderno Parochialis Pregradiensis sic Ecclesia ad volusam sub A. planum ... excipet; quodq(ue) nova in tempore prius quam videlicet actu existens non corrnes, necessarius aedificanda sis. adnexa sub B. Murariorum Magistri Mahrburger his opinis ...

Pregrada, 16 novembris 1794

Josephus Tuskan

Parochus Pregradiensis

HDA, Varaždinska županija, kt. 162, spis 27/1794.

Gradnja nove crkve konačno je započela 1803., dovršena je 1818., a posvećena 1820. godine. Na pročelju je natpis s godinom gradnje crkve.

ERRECTA MDCCCXVIII

RENOVATA MDCCCLXXIII

U zapadni zid svetišta ugrađene su nadgrobne ploče iz stare gotičke crkve Petra Keglevića, Šimuna Keglevića iz 1579. te Jurja Gorupa.[72]

Crkva predstavlja cjelovit kasnobarokni projekt školovanog arhitekta. Kompozicija prostora sastavljenog od tri dijela, ulazni dio flankiran zvonicima, centralni brod ovalnog oblika, s plitkim kapelama u osima i dijagonalama između nosača, te dvodijelno svetište flankirano sakristijama upućuju na austrijsko/štajersko podrijetlo tlocrtnog rješenja

[71] HDA, Varaždinska županija, kt. 173, spis 3/1797.; traži radnike, kt. 178, spis 28, 30, 31/1798.; o premještaju crkve, kt. 184, spis 58/1799.

[72] FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 25, donosi i latinski tekst i prijevod nadgrobnog natpisa.

i samoga graditelja. Isto tako i arhivski podatak upućuje na Maribor kao podrijetlo rješenja, što je i navelo Đ. Cvitanović da je pripiše mariborskom graditelju Johannu Fuchsu.[73] (PRILOG 6)

Na području današnje župe Pregrada podignute su u baroknome razdoblju dvije kapele:

Svetojurski Vrhi / Lovreča Sela, kapela sv. Jurja
(još i naziv Gornja Erpenja)

Zidana kapela orijentirana sjever--jug nalazi se na mjestu starije drvene kapele, o kojoj postoje zapisi u izvorima 17. st.[74] Današnja kapela građena je od 1778. do 1782.[75] U regulaciji župa 1789. bila je predviđena za župnu crkvu.[76]

Ova kasnobarokna kapela srodna je kapeli sv. Lenarta iste župe po oblikovanju prostora i vremenu izgradnje, kao i po jednako građenom ulaznom dijelu sa zvonikom. Sceničnost kasnobaroknog prostora naglašena je nizanjem kupolastih svodova i stlačenih pojasnica svoda. Dojam je pojačan i nizanjem lukova otvora ulaznog dijela. Masivan i zatvoren zvonik odgovara ranijem stilu gradnje te je moguće da je ostatak ranije kapele, uz koji se podiže današnja.

Vrhi Pregradski, kapela sv. Lenarta

Kapela je smještena na vrhu brda i orijentirana sjever-jug. Zidana kapela na tome mjestu spominje se još u 17. st., a opisana je u vizitaciji iz 1639.[77] Kapela je pregrađivana u 18. st.; 1708. podignut je zvonik, kasnije je pregrađen brod, a 1756. podignuta je sakristija i svod

[73] Đurđica CVITANOVIĆ, »Johann Fuchs projektant Župne crkve u Pregradi«, *Peristil*, 38/1995., str. 121-128.

[74] Navodi se da je kapela bila »lijepa i jednostavna, drvena, sa zidanim temeljima i drvenim trijemom ispred, te je pored nje bilo groblje«. NAZ, Kan. viz., različne, 4/IV, 1639., str. 6, iz: FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 56.

[75] Radovi su trajali sve do 1790., NAZ, Kan. viz., prot. 25/VII, str. 7, iz: FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 58, i Anđela HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj,* str. 301, bilj. 183.

[76] NAZ, Kan. viz., prot. 213, nepaginirano, FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 56.

[77] »mala zidana kapela, skladna, s nadsvođenim svetištem i tabulatom u brodu«, NAZ, Kan. viz., različne 4/IV, 1639., str. 6, iz: FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 49.

nad lađom.[78] Godine 1771. izgrađeno je novo svetište i sakristija. Tada je čitava kapela preuređena, a radovi su trajali do 1794.[79] Krajem 19. st. kapela se obnavlja pod nadzorom H. Bolléa, dovršena je 1889.[80]

Kapela ukazuje na karakteristike arhitekture 1770-ih godina.[81] Centraliziranim prostorom jednog traveja broda i svetišta, svođenim češkim kapama, srodna je kapeli iste župe u Svetojurskim Vrhima/Lovreča Sela. U vanjskom izgledu usklađen je stariji dio svetišta i sakristije oblikovan mekanim krivuljama s novijom, klasicističkom dekoracijom iz obnove 19. st. Dobro komponirane fasade, kao i izvedba detalja, osobito portala, govore o školovanoj radionici.

6. PRIŠLIN, župna crkva sv. Petra Apostola

Današnja župna crkva u Prišlinu građena je u 19. st. na mjestu starije kapele župe Taborsko. Ta kapela, za koju se u kasnijim izvorima navodi da je bila gotička, podignuta je pod patronatom grofa Petra Rattkaya. Budući da se Prišlin nalazi uz samu granicu sa Štajerskom, zanimljiv je podatak o vjernicima koji iz »obližnje Štajerske« dolaze u crkvu.

1840. Ecclesia Parochialis est antiquae Gothicae formae, lata 3 org., longa 6, tota perplua et ruinosa, sub Comte Petro Ratkay fuerat errecta capella haec. Anno 1800 in Parochialem erecta sub patrocinio Apostolorum S. Petri et Pauli. Consecrata traditum per Ep(isco)pum Zagrabiensis Petrum Petretich ... Pro capiendo populo cuius numerus in dies augutur insufficiens et quae in super perplua est, ideo tempore pluviae & hyemis Parochianorum per Styria vicinos Parochialias disperguntur ...
159/VIII, 1840., str. 407.

Kapela je opisana u izvorima 17. st. kao zidana, sa svođenim svetištem, predatrijem i zidanim zvonikom.

1687. Anno et Dies quibus supra visitata est Capella SS. Petri et Pauli in Nagy Tabor fundata, consecrata quae reperta est. Ex fundamento murata habens Sanctuarium sub fornice et Sacristiam ad cornu Evangely muratam etiam sub fornice, corpus Capellae eleganti tabulato exornatus est, habens in Sanctuario duas in corpore unas fenestras, ad occidentem portam maiorem ad quam habens attrium aedificatum. Supra hanc portam habet Turrim aedificatam ...
153/II, 1687., fol. 23.

Godine 1700. kapeli je prigrađena kapela sv. Antuna.

1700. Capella SS. Petri et Pauli in Kys Thaborsko fundata ad filialy B.V.M. stat per omnia in bono ordine, accesit capella ex eadem capella, alia capella S. Antony, qua in parietibus jam constructa e(st). Tectum etiam spectatur iltis Anno imponendum.
154/III, 1700., str. 206.

[78] NAZ, Kan. viz., prot. 22/IV, str. 225, iz: FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 51.

[79] NAZ, Kan. viz., prot. 23/V, str. 308, iz FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 51.

[80] FILIPČIĆ, *nav. dj.*, str. 53; navodi i natpise koje je prije te obnove u kapeli pročitao I. Kukuljević.

[81] O vremenu gradnje govori i uklesana 1772. na nadvratniku vrata sakristije.

Kapela je dovršena već 1702.

1702. ... capella S. Antony ad totalem perfectionem deducta

154/III, 1702., str. 233.

Kapela je detaljno opisana u temeljnoj vizitaciji iz 1739. godine, gdje se navodi i da ju je posvetio biskup Petar Petretić.[82] Kapela je »zidana, dosta prostrana, pokrivena kamenom, svetište je popločano ciglom i svođeno i svod je obojen ... u brodu je tabulat koji u sredini ima slike sv. Petra i Pavla ... ima drveni kor jednostavne izrade ... ispred vratâ je atrij, dosta prostran, ima svod iznad kojeg je zidani toranj ... sa sjeverne strane je prigrađena zidana sakristija ...«

1739. Capella SS. Petri et Pauli supra Castellum Kyss Thabor

Anno quo supra die vero 28 Juny visitavi hanc capellam consecratam per Ill(ustrissi)mum et Rev(ernedissi)mum Petri Petretich ... quod reperi in debita munditie a fundamentis muratam, amplitudinis satis com(m)odam, lapide tectam, cujus Sanctuarium lateribus stratus habens fornicem depictum, reliquo vero corpus partem lapidibus, partem lateribus stratum. In quo est crypta una ... Sub tabulato eleganti operis arculary in cuius medio Imaginas SS. Petri et Pauli. ... Capella haec ... portas duas, minorem unam ad meridiem, ... aliam maiorem ad occidentem supra quam in corpore est chorus ligneis rudi opere factus et coloratus, ante portam est atrium satis amplum sub fornice, supra quod turris murata in quadratum est, tecta lapidibus. ... Accedit huic capella Sacristia sub fornice murata ad partem septemtrionalem.

156/V, 1739., str. 152.

Početkom 19. st. izvori navode da je crkva trošna i mala. Tako u vizitaciji 1802. stoji da »nije sposobna primiti niti polovicu župljana … zidovi tanki i oštećeni ...«.

1802. Anno Domini 1802 Die vero 12 Mensis Septembris visitavi Ecclesiam S. Petri Apostoli ut Parochialem in Prislin.

De Ecclesia

Ecclesia haec oblonga in elevationi loco sita, in Corpore longitudinis org 3 1/2, Latitudinis 3, altitudinis vero org. 2 1/2, nec medietatem Parochianorum capit. Tecto lapideo ante annum reparato, promine satis bono provisa. Parietes debiles aliquantum reperi reparationem & dealbationem desiderant. Pavimentum lapide quadratum stratum integrum uno Grado solo altius est … consecrata per Illustrissimum olim Petrum Petretich Episcopum Zagrabiniensam … novam parochiam …

De Sanctuario

Sanctuarium Ecclesiae hujus situm est ... versus orientem, longitudine orgiam 2 1/2 , Latitudines 2 et 2 Pedini, altitudine orgiam 2. Sub fornice antiquo depicto, Lapide quadratus stratum, uno gradu corpore Ecclesiae altius. Fenestras habet duas …

Turris a fundamentis murata versus occidentem supra Portam majorem, haec fissuras aliquod accepit …

159/VIII, 1802., str. 206-208.

---

[82] Zagrebački biskup od 1648. do 1667. godine.

Slično stanje opisuje i već navedena vizitacija iz 1840., u kojoj se spominje i stil gradnje stare crkve, gotika. Sačuvano je i pismo župnika Ivana Petranovića skupštini Varaždinske županije iz 1836., u kojemu navodi da je crkva ruševna, »od svoje starosti i od čestih gromova, te prokišnjava, potreban je popravak čitave crkve …«.

1836. Ad Inclytam Universitatem

Ecclesia Parochialis S. Petri in Kiss=Thabor vulgo Priszlin fundata, partim ob antiquitatem suam, partim ob fulmina frequentia, quibus sapius rimado ac schysto disjecto perplua existit, ruinae proxima evasit & nisi opera Parochianorum reparata fuerit, omnino muri dissolventur & novitus ad illam aedificandam ipsis omnis incumbet.

Hinc demissimis precibus supplex fio: quatenus in hoc anno in submurata Turri, futuro vero in Ecclesia tota reparanda assistentiam mihi Gratiosissime resolvere dignatur.

Qui in reliquo penes renovationem humillimarum precum Gratus & Favoribus recom(m)endatus sum(m)o aestimationis cum cultu prefevero.

Kiss Thabor die 10 July 1836

humillimus Servus

Joanes Petranovich

Parochus loci

HDA, Varaždinska županija, kt. 422, spis 795/1836.

Gradnji današnje crkve konačno se pristupilo 1841., a dovršena je 1843. Dao ju je sagraditi župnik Ivan Petranović, o čemu svjedoči natpis na pročelju:

AERE FUNDI RELIGIONI

CURA JOAN PETRANOVICS P:

LABOREQ POPULI NOVA

FACTA OMNIA 1843.

a na nadvratniku: DOMUS DEI PORTA COELI ERRECTA 1843. te o obnovi 1966.

Crkvu su gradili domaći majstori pod vodstvom talijanskoga graditelja **Benjamina dalla Marina**, prema podacima iz Spomenice župe, gdje se za graditelja kaže »podrijetlom iz Italije, zidar i umjetnik, vješt u iscrtavanju planova i vješt u radu«.

Liber Memorabilium

Ad Instantiam Sapium Ecclesiam

Consilio de necessitate novae Ecclesiae erigendo ... Fundamento novae Ecclesiae ex lapidem primarium post cujus imposita murarii domestichi cum dirigente Benjamino della Marino ex Italia oriundo viro murator et artis perito & delineatione planorum bene versato laborem continuaverunt ...

U prvoj polovini 19. st., kada u arhitekturi kontinentalne Hrvatske prevladava reducirani barokni klasicizam, ova crkva predstavlja uspješan spoj kasnobarokne koncepcije prostora s klasicistički riješenim plastičkim oblicima, što govori o školovanom graditelju, čije je

ime sačuvano u Spomenici župe. Očito je pod utjecajem štajerskog baroka, dok su klasični elementi, kao što su pravilno izvedeno jonsko gređe i polukružni prozori, možda rezultat talijanskog podrijetla graditelja. (PRILOG 7)

7. ROZGA, župna crkva sv. Ane

Zidana kasnobarokno-klasicistička građevina, orijentirana sjever-jug, sagrađena je na mjestu starije crkve.

Na tome mjestu postojala je još u prvoj polovini 17. st. crkva koju spominje vizitacija:

1639. ... Sancta Anna sub Szaszarvar Parochialem ubi Ecclesiam ipsam bene tectam ...

1639., 4/IV, fol. 177.

Nju je zamijenila nova crkva, koju je dala podići obitelj grofova Erdödy. Crkva je 1689. opisana kao zidana, sa svođenim svetištem i tabulatom u brodu, na južnoj strani je prigrađena kapela sv. Antuna, sa zidanim zvonikom.

1689. ... Haec tota murata est, habens sanctuarium ad orientem sub fornice, Corpus vero tabulato arcularis factus. Chorus quoque habet operis similix arculary factum. Turris praeterne habet noviter aedificatam in qua sunt campana ...

Ad meridiem habet portam minorem ante quam actu aedificata capella S. Anthonij de Padua ...

153/II, 1689., fol. 41.

U vizitaciji Tome Kovačevića iz 1696. navodi se da je »od temelja zidana, svođeno svetište i sakristija, a u brodu jednostavan tabulat … 1691. posvetio ju je biskup zagrebački Aleksandar Ignacije Mikulić … ima dvoja vrata, jedna na jugu u kapeli sv. Antuna, a druga na zapadu, pred kojima je 1686. podignut zidani zvonik dobre visine …«.

1696. Anno quo supra Die vero 18 Novembris visitavi Ecclesiam Parochialem S. Annae in Rozgo fundatam sub Czeszar-Var de Jure Patronatus Ill(ustrissi)mi D(omi)ni Comitus Xstophori Erdödy in Comitatu Varasdiniensem. Quam reperi totam a fundamentis muratam. Sanctuarium et Sacristiam ... sub fornice, reliquo vero Corpus Ecclesiae sub tabulato simplici arcularij operis. In Ecclesia ad portam inferiorem versus occidentem habet chorus ligneis ...

Haec Ecclesia est consecrata Anno 1691 die 5a Augusti per Ill(ustrissim)um et Rever(endissimum) D(omi)num Alexandrum Ignatium Mikulich Ecclesia Zagrabiensis Ep(isco)pum ...

Habet in Ecclesia duas portam, ad Capellam S. Anthonij versus meridiem, Alteram ad turrim quae tota satis altitudinis ex muro ad perfectionem Anno 1686 est deducta, et ad praesens sub bono tecto versus occidentem.

154/III, 1696., str. 1.

Crkva u Rozgi detaljno je opisana u temeljnoj vizitaciji Adama Stepanića iz 1739. godine, kada je opisan i atrij pred portalom, podignut na četiri stupa. Vizitator navodi »... od temelja zidana, velikih proporcija, pokrivena poliranim kamenom, čije je svetište svođeno, a svod je obojan različitim bojama, brod je pod jednostavnim tabulatom. ... kod zapadnih je vrata drveni stari kor/pjevalište … na jugu je kapela sv. Antuna. Krov crkve prokišnjava, osobito na sjeveru, potreban je popravak … na sjeveru je svođena sakristija, pokrivena opekom. Ispred portika crkve, koji je podignut na četiri stupa, zvonik je kvadratne osnove, čiji krov prokišnjava ...«.

1739. Anno 1739 die 9 Aprilis visitavi Ecclesiam Parochialem S. Annae in Rozgo sub Casarvara Comitatu Varasdiniensem ... e(t) consecratam a fundamentis muratam, proportionatam magnitudinis et longitudinis, Stratam lapide polito, cujus Sanctuarium sub fornice varijs coloribus depicto intra aras diversis imaginis decorato existit; reliquum vero Corpus sub tabulato simplici flavo et subinde nigro colore tincto est. ... Chorus autem applicatus videt, ad portam inferiorem occidentem versus, ligneis et vetustus… In Sanctuario ... est stratum simplici. ... Anno 1691 die 5a Augustus per Ill(ustrissimu)m et Reverend(issimum) pia memoria Ep(isco)pum Zagrabiensem Alexandrum Ignatium Mikulich est consecrata ...

De Sacristia

Haec sita est septemtrionem versus, sub fornice, strata lateribus, habens portam Arcularij operis sub firmam et stratibus clausuram.

De turri Ecclesiae

Supra porticum Ecclesiae quae quattuor collumnis Ecclesiae applicatis constat est turris quadringulationis, occidentem versus, Altitudinis proportionatae ad Ecclesiam in qua habens campana ... Tectum est perpluum.

156/V, 1739., str. 1, 2, 7.

Sličan opis ponavlja se i početkom 19. st.

1802. Anno Domini 1802 Die vero 23 July visitavi Ecclesiam S. Annae in Rozga Juris Patronatus Excellentissimi ac Illustrissimi Dominus Josephi Erdödy.

De Ecclesia

Ecclesia haec in Comitatu Varasdiniensem in pago vero Rozgo sita sub titulo Sanctae Annae, distat a Curia Parochiali Passibus circiter quinquaginta. Forma ejus ad quadratum accedit, in longitudine numerat orgias 4 pedes 2 in latitudine vero orgias 2 pedes 5, in altitudine orgias 2 pedes 2, per consequens capiendis Parochianis non est. Tectum ejus

ex quercinis asseribus bonum. Parietes incrustati et dealbati absque rimis. Pavimentum ejus lapide stratum, in duabus locis viciarum est. Tabulatum ligneum incoloratum, ad Pavimentum Ecclesiae descenditum per duos Gradus. Cum vero Ecclesiam Familiae Erdödianae Jus Patronatus exornat, probabile est hanc Ecclesiam per ipsam Familiam errectam esse ...

Haec Ecclesia consecrata est Anno Domini 1691 Die 3 Augusti per Illustrissimum Alexandrum Ignatium Mikulich Ecclesiae Zagrabiensis Episcopum ut in Libro Visitae Archi-Diaconalis de anno 1696 sub Thoma Kovachevich Canonice Zagrabiensi ...

Capellam ad Latus meridionale sibi adjectam habet sub titulo Sancti Antonii de Padua sub fornice, cujus longitudo est orgiarum 2, latitudo orgia 1 Pedum 3, altitudo orgia 1 Pedum 5 ...

De Sanctuario

Sanctuarium ... est totum muratum sub fornice, reliquo Corpore uno Gradu altius. Pavimentum ejus stratum lapidibus. Fornix supra Aram majorem picturas antiquas resent. Reliquo parte dealbati. ...

De Campanili seu Turri

Turris ad Portam majorem ex Solidis Materialibus occidentem versus sita est; ad cujus Ingressum Schala novitus erecta aforis quae ascensui & descensui tam ad Turrim quam ad Chorum infernum. ... Turris haec tecta est asseribus quercinis ...

159/VIII, 1802., str. 42-44.

Stara crkva zamijenjena je novom čija je gradnja započela 1842. godine.

Gradnja nove crkve opisana je i u Spomenici župe: »stara crkva srušena je 7. travnja 1842. i započeta je gradnja nove crkve … koja je dovršena 23. srpnja iste godine i posvećena …«.

Liber Memorabilium

... Anno 1842, die 7a Aprilis diruta est antiqua Ecclesia Parochialis S. Annae in Rozgo quae qualis formae qualeve prostibulum fuerit superuis praesens Liber sufficienter docet – et incepta est aedificatio nova ex toto Ecclesia sola turri ex fundamento aedificata, et primis jam elevata bona consistente, relicta ...

... et jam 23a Jul ejusdem Anni ab eum statum deducta est et benedicta est per eundem Parochum. Patrona hujus Ecclesiae Comitisa Elisabetha Erdödy.

str. 25-26.

Sačuvano je pismo župnika J. Ročića skupštini Varaždinske županije u kojem navodi da su skupljena potrebna sredstva i radnici te ima ugovor s *Magistro Murarior celebrati*, koji se obvezao dovršiti crkvu do 26. srpnja iduće godine.

Varaždinska županija, 1841.

Ad Inclytam Universitatem Comitatus Varasdiniensis

... cui meritum Ecclesiae Rozgensis per Articulum Inclytae Universitatis, gratiose comissum est, gratiose commendare dignaretur, ut Idem Illustrissimus Dominus Liber Baro (A. Rukavina) in haec opere suscipiendo, necessariam & sufficientem assistentiam dare

dignaretur, aedificatio. Ecclesia ex defectu necessariarum vectuarum & manualis opere, cum Manifesto Ecclesia, Parochi ac ipsorum Parochianorum damno & incomodo in longius tempus poscebatur, quod penes plebem diversi generis facile evenire posset et quia virtute contractus cum Magistro Murariorum celebrati, Ecclesia usque 26am Julii anni affuturi parata esse deberet, dummodo Materialia, qua certe non sunt procul, ante labores aestivales convecta fuerint & manualis opera prosso fuerit.

die 28 octobre 1841

Georgius Rochich

Parochus Loci

HDA, Varaždinska županija, kt. 453, spis 1793/1841.

Sačuvana su pisma koja svjedoče o čestim traženjima župnika Ročića za raspisivanjem javnih radova na izgradnji nove crkve tijekom 1842. godine.

Varaždinska županija, 1842.

… quod die 26a mensi Decembris 1841 … Parochiali Rozgensis, dumque Parochianos ibidem Congregata & invidualiter interogare incessisem utrum in dilationem Ecclesiae suae residinos sumptus benevole ferre vellint omne Universitatem conclavamaviunt paratos et promptuissius esse haec Sacristium ferre pro sua Matre Ecclesia.

HDA, Varaždinska županija, kt. 459, spis 1084/1842.

Varaždinska županija, 1842.

… Diaconum et Parochum Rosgensem G. Rochich in restaurationem Ecclesiae Rozgensis sufficienti fundo vecturas pro convehendis materialibus ordinaverim, laboratores vero publicas dum manualis operi admota fuerit ordinatur.

HDA, Varaždinska županija, kt. 459, spis 1085/1842.

Nova crkva prvi put je opisana u vizitacijama iz 1867. kao »pravilnog oblika, sagrađena je nova iz temelja 1842. zaslugom župnika J. Ročića … Ova crkva položajem i prostranošću odgovara potrebama župljana … Crkva ima sakristiju prema sjeveru, kvadratnog oblika i svođena.«

1868. … Ecclesia haec est formae regularis etenim novae constructionis siquidem Anno 1842 fundatus nova surrexit cura et fatigie D(omi)ni Georgius Rochich Parochi localis et vice-archidiaconi – atque pia oblationibus devotae plebis Parochialis. – Longitudo ejusdem est Orgiarum 11 et – pedum incluso Sanctuario, Latitudo vero orgiam 5 et – pedum, per consequens satis ampla. Altitudo vero est 4 Org. et 2 pedum …

Ecclesia haec supponitur fundatam esse per Familiam Comitum Erdödy, cum ab immemorato Eadem familia Jus Patronatus exerceat …

157/VIb, 1868., str. 81.

Zanimljivo je da je patronatsko pravo i dalje zadržala obitelj Erdödy. Članovi te plemićke obitelji zadržali su patronatsko pravo sve do početka 20. st., što je rijedak slučaj jer je patron pri podizanju crkava u 19. st. redovito vjerskozakonska zaklada, a ne više plemićke obitelji. Ovdje je i prilikom gradnje nove crkve 1842. patrona bila grofica Elizabeta Erdö-

dy, zatim je kasnije u 19. st. to barunica Fingerling, rođena Erdödy, a zadnji član obitelji koji se spominje u Spomenici župe jest grof Franjo Erdödy, koji umire u Beču 1906.[83]

Crkva je kasnobarokno-klasicistička građevina, s kasnobaroknim elementima podjele na traveje i oblikom svođenja, kao i motivom svođenog slavoluka. Klasicistički su izvedene profilacije kubičnih kapitela pilastara kao i polukružni oblik prozora.

Župa Rozga ima i kapelu u

Lušakima, kapela Blažene Djevice Marije

Na mjestu današnje zidane kapele podignut je još 1732. zidani svođeni oratorij.

1739. De Oratorio in Lussaki

Oratorium hoc penes viam regalem in collinculo est ex muro sub fornice errectum longitudinis et latitudinis ad orgiam circiter 1 1/2 quod depictum est variis Coloribus ... sub tecto bono.

Oratorium hoc ad licentiam Reverendissimi D(omi)ni Gabriel Bistriczay Archidiaconi eodem Urbocz in actuali visita Constituti benedictum fuit per D(omi)num Mathiam Benekovich, loci Parochum Anno 1732 die 18 May ...

Cinctura his ex novis roboribus quercinis bene elaboratis.

156/V, 1739., str. 24-25.

Na mjestu oratorija podignuta je 1771. godine današnja zidana kapela, kao zavjetna župljana župe Rozga.

1771. Haec est quondam erecta ex Devotione exiguo Oratorio hoc anno de Muniticentia Pior fidelium surexit ex Muro, in eaque Ara Nova Colorata est, Nova item ...

156/V, 1771., str. 323.

Nova kapela opisana je u vizitaciji iz 1802. godine kao zidana i svođena, sa svođenim svetištem u kojem su dva ovalna prozora, a u brodu su kvadratni prozori. Ispred je zidani zvonik.

1802. ... sita est penes viam publicam in Monticulo intra Possesiones Rozgo et Dubravica. Distat a Matrice Minutis 10. Capella haec tota murata est, sub fornice Longitudo ejus orgias 3, & pedes 2, latitudo org 2 ped 4 intercluditum, ac perconsequens oblonga est. Tectum ejus quercinis anguarium nullibi tamen est perpluum. Parietes sine Rimis bene incrustati, et dealbati sunt. Pavimentum ejus lapidibus irregulare scissis integrum quidem sed non ades politum. Pavimentum hoc solo aequatum est.

De Sanctuario seu Capella Majori

Sanctuarium versus Occasun exegione Porta situm est, ad ingressum ejus uno Grado ascenditur. Sanctuarium hoc in longitudine Orgiam unam Pedes quinque, Latitudine vero orgias 2 & 4 pedes numerat. Sub fornice situm est. Fornix totius Sanctuarii depictus est ...

[83] Spomenica, str. 25-26, 44, 88.

Pavimentum ejus uno Grado altius est Pavimento Ecclesiae Gradus hic lapidens est. Fenestrae in Sanctuario sunt duae sibi oppositae, rotundae Ferro munitae ...
159/VIII, 1802., str. 59.

U Spomenici postoji zapis iz 19. st. da je »po svoj prilici sagradjena 1609. kako nam to pokazuje broj iztesan u kamenu za svetu vodu, što je u toranj uzidan«. No budući da se kapela ne spominje u vizitacijama 17. st., a danas tog zapisa a ni kamena nema, nemoguće je provjeriti točnost navoda. Ujedno, kapela po zaobljenim uglovima broda prema svetištu i dekoracijom zvonika pripada umjetničkom izrazu druge polovine 18. st.

Kapela je u 19. st. u više navrata popravljana, tako je 1827. zvonik poduprt kontraforima.[84] Navod o lošem stanju kapele, te o popravcima koje inicira župnik nalazi se i u vizitacijama.

1868. ... B. V. Mariae in Lušaki, inter pagos Rozgo et Dubravica in distantia a Matre unius quadrante horae, murata, sub fornice, protrahiturque in longitudinem ad 3 orgias et 2 pedes, in latitudinem autem ad 2 orgias et 4 pedes, duabus fenestris majoribus et cratibus ferreis provisa. – Sanctuarium ejusdem longitudo 1 orgia et 5 pedem, latitudo 2 orgiarum. Sanctuarium hoc habet 3 fenestras, figurae ovalis, cratibus ferreis provisas. ... – habet turrim muratam sed improportionatam, cum una campana ... Turris haec requirit novum tectum. Capella haec non stat in firmo muro, quia absque fundamento interno est aedificata; ideo non obstante ... posita, muri destructi ejusdem ***ruinam*** *miniantur. Ea, propter Parocho commissum est, ut adhibita actis periti, opera in quaessione vergens fundamentum confirmare, et ita capella ruinam antevertere eo fortiore contendat, siquidem dicta capella recentissime novo tecto provisa sit....*
1868., 157/VIb, str. 90.

Nakon potresa 1880. godine kapela je temeljito obnovljena te ponovno posvećena 1884.[85] Kapela je obnavljana i 1970-ih, kada je, nažalost, uklonjen sav inventar.

8. SUTLANSKA POLJANA, župna crkva sv. Ane

Pravilno orijentirana crkva podignuta je na vrhu brda. Građena je kao filijalna kapela župe Zagorska Sela. U vizitaciji iz 1739. navodi se da »njezino svetište ima svod, a tijelo rezbareni tabulat. Pod je pokriven cementom. Na zapadu ima glavna vrata, iznad kojih je rezbareni i obojeni kor. Iznad vrata je zvonik. Ima zidanu i svođenu sakristiju na koju se nastavlja oratorij ... ima svođeno svetište i tabulat u brodu te zvonik na zapadu.«

1739. Eodem die et Anno hanc Capellam visitavi quae e(st) murata et capax personarum circiter 200. Sub tecto partim ex asseribus partim ex imbricis, ejus sanctuarium sub fornice, corpus vero sub tabulato ... operis arculary. Pavimentum stratum cemento ... Portam

[84] U Spomenici podaci da je 1827. bila ruševna te je župnik J. Ročić dao obnoviti i potpornje tornja izgraditi, str. 64.

[85] Radove je izveo građevinski poduzetnik Ignaz Pieringer iz Zagreba. Spomenica, str. 65.

habet ad occidentem firmam, super quam chorus ligneis operis arculary et coloratus. Ante eam vestibulus ex asseribus, super illud campanile etiam ex asseribus. ... Sacristia ad Sanctuarium ingressus habens ex muro sub fornice, et ad et intransit muratorium adjunctum muratum ...

156/V, 1739., str. 120.

Sredinom 18. st. »... od zadnje vizitacije pridodana je kapelica sv. Florijana na sjevernoj strani. Zidana je ...«

1753. accessit huic Capellae ab ultima visita Capella S. Floriani Martyri a partem septemtrionalem, murata asseribus tecta ...

156/V, 1753., str. 239.

Godine 1761. navodi se da je kapela u jako lošem stanju te je potreban popravak zidova i tabulata.

1761. Haec etiam Capella magna indiget reparatione in muro angulariis et in tabulato quod tum vetustate tum ab muribus totaliter exedum renovari debet ...

156/V, 1761., str. 298.

Kapela je temeljito obnovljena, *tota reformata*, 1771., što možemo uzeti kao godinu datacije današnje crkve. U ranijoj literaturi navodila se godina 1810., no to je vrijeme ustanovljenja župe u Sutlanskoj Poljani nakon reforme 1789.[86]

1771. Haec Capella ab ultima visitatione tota reformata & ad perfectionem posita, quod ad ejus splendorem nihil amplius deficeret ...

156/V, 1771., str. 335.

Za 1771. godinu postoji zapis i u vizitaciji 157/VIb *Conscriptio proventuum: murata hoc anno, totaliter restaurata est.*

157/VIb, 1771., str. 3.

Obnovljena crkva opisana je u vizitaciji iz 1802. godine.

1802. visitata haec Capella cujus forma est oblonga, haec ad insegno murata, tectum satis bonum. Parietes adhuc integri et absque dealbati sunt. Ab angustiam tamen monticulli in quo capella sita est ....

De sanctuario

[86] Nove župe, osnovane u reformi 1789. godine, počele su stvarno djelovati nešto kasnije, što su uvjetovale materijalne prilike. Tako ova tek 1810. godine. Tu je godinu kao godinu gradnje preuzela Anđela HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj,* 1982., str. 64. No ona nije potvrđena u dokumentima. Nalazi se samo u shematizmu, a ovako velika izgradnja, sa svođenim brodom i svetištem, bila bi sigurno dokumentirana, osobito zbog velikih troškova gradnje. Iz tog vremena sačuvana su brojna župnikova pisma skupštini Varaždinske županije da se odobre troškovi, čak i samo popravaka, što bi zasigurno bio slučaj i u ovako maloj i siromašnoj župi. Također, podatak iz vizitacije iz 1771. govori o temeljitoj obnovi. Izraz koji vizitator koristi jest »tota reformata«, a ne uobičajeno »renovata«, te se može govoriti o novoj gradnji, novoj »formi« građevine.

Sanctuarium & tota Ecclesia sub fornice est. Pavimentum in Sanctuario est lapide quadratum strato una grado altius quam Ecclesiae Pavimentum. Fenestrae sunt duae ...
159/VIII, 1802., str. 201.

Vrijeme gradnje crkve, prema novom čitanju dokumenata, jest 1771. godina, što potvrđuje i komparacija s arhitekturom tog vremena. Kasnobarokni tlocrtni tip, s centraliziranim brodom i svetištem, uklapa se u izgradnju 1770-ih u kontinentalnoj Hrvatskoj. Po uzoru na župnu crkvu u Zagorskim Selima, kojoj je prije pripadala, ima prigrađenu kapelu i sakristiju s oratorijem.[87]

Današnjoj župi u Sutlanskoj Poljani pripadaju dvije kapele:

Bojačno, kapela sv. Martina

Ova zidana, pravilno orijentirana kapela, smještena na vrhu brda nad dolinom Sutle, prvi put se spominje u izvorima 17. st. kao filijalna kapela župe Zagorska Sela, u vizitaciji iz 1679., kada se navodi popis skrbnika za kapelu.[88] Prvi opis građevine nalazimo u vizitaciji iz 1739., gdje se navodi da je kapela zidana i pokrivena dosta starim krovom. U brodu i svetištu bio je rezbareni tabulat. Na južnoj strani je sakristija, a na zapadu zvonik.

1739. Supra scripto die et Anno hanc Capellam visitavi, quod reperi muratam, et sub tecto sat vetusto, tota sub tabulato operis arcularij, strata lateribus, habens portas 2. firmas unam ad meridiem, aliam ad occidentem ... Sacristia vero ad meridiem, capax personarum 10 circiter. Super ipso tectu capella elevatus est campanille ad occidentem ...
156/V, 1739., str. 122.

Tijekom druge polovine 18. st. kapela je pregrađivana te je dobila današnji izgled. Tako se već u vizitaciji iz 1748. godine spominje zidano svetište kapele.

1748. Haec Capella murata sed sine omni cinctura, suo tabulato bono provisa ... ab ultima visita accessit sanctuarium novum muratum simul cum tecto ex asseribus quercinis.
156/V, 1748., str. 226.

Konačna obnova kapele i njezin današnji izgled opisani su u vizitaciji iz 1802. godine. Današnji zidani zvonik podignut je u zadnjoj četvrtini 18. st., jer se drveni zvonik spominje i u opisu iz 1771. kao i krov koji prokišnjava, te možemo pretpostaviti da se ubrzo kreće u temeljitu obnovu broda.

1771. Capella haec formae antiquae exigua quidem, sed fortis in muro. Tectum habet perpluvium. Turrim habet ligneum, in qua campana una.
156/V, 1771., str. 336.

[87] Ovdje je prigrađena do 1753., a u Zagorskim Selima 1742., a podudaraju se i tlocrtnim oblikom te načinom svođenja.

[88] NAZ, Kan. viz., prot. 152/I, fol. 6.

Tako se u vizitaciji iz 1802. prvi put navodi da ima svod u brodu kapele kao i zidani zvonik.

1802. Capella haec supra montem intra Promontium Bojechno sita distata ab Ecclesiam Parochialem horis 2. Murata et provisa fornice est. Parietes ejus absque rimis dealbati. Tectum bene stratum. Pavimentum ejus lapide stratum bonum solo aequatum ...

De Sanctuario

Sanctuarium orientem versus situm, reliquo Ecclesiae corpore uno Gradu altius est. Parietes dealbati absque rimis. Pavimentum ejus ex lapidibus est integrum.

Turris murata a fundamentis bene tecta. ... Ascensus ad turrim est affori debiliori, non nihil porta provisens.

159/VIII, 1802., str. 198-199.

Iz ovih podataka otkriva nam se postupnost gradnje kapele, što je uvjetovalo i njezinu blago lomljenu os. Iako na starijim osnovama, kapela svojim formama najviše pripada stilu kasnog baroka, o čemu svjedoče zaobljeni prijelaz broda u svetište kao i bogati dekorativni oblici na vanjštini kapele. Sve te zahvate možemo datirati u zadnju četvrtinu 18. st.

Hum Košnički, kapela sv. Marije Magdalene

Ova zidana, pravilno orijentirana kapela nalazi se na vrhu brda s pogledom na Veliki Tabor. Pripadala je župi u Zagorskim Selima, a regulacijom župa 1789. pripada novoosnovanoj župi u Sutlanskoj Poljani. Kapela je prvi put opisana 1687., kada se navodi da je cijela zidana i da ima svođeno svetište. Tijelo crkve ima rezbareni tabulat. Iznad glavnog ulaza na zapadu ima zvonik u kome su dva zvona. Također ima zidano predvorje (atrij).

1687. Anno eodem die vero 16 Aprilis visitata est Capella S. M. Magdalenae sub Nagy Tabor in Kumerich fundata, quae tota murata est habens Sanctuarium ad orientem versum cum fornice Corpus vero tabulato arcularii tectum. Supra portam majorem ad occidentem habet campanile in qua dua campana manet. Item habet attrium muratum et penes illum ad meridiem Capellula ... ad meridiem habet portam minorem ...

153/II, 1687., fol. 20.

Godine 1708. kapela je produljena i tada je podignut novi zidani zvonik.

1708. Haec Capella ab ultima visitatione in Longitudine duas orgiarum ampliata est. Turris quoque actio altior ex muro de novo a fundamentis errigitur ...

155/IV, 1708., str. 55.

Kapela je detaljno opisana u temeljnoj vizitaciji iz 1739. godine.

1739. ... die vero 24. Aprilis quo capellam visitavi, quam inveni a fundamentis muratam space personarum circater 300. Sub tecto, a meridie reparatione indiget, Sanctuarium sub fornice, corpus sub tabulato operis arcularij. Strata lateribus. Portas duas habens ad meridiem minorem, majorem ad occidentem per quod intras sub turrim muratam in quod altitudinis ad orgias 8 a septemtrione ab imbricis non nihil decrustata ... Haec turris e(st) tecta bene ... Sacristia in quo parte ex Sanctuario fornicum habet ... multo humida. Cincturam nulla habet, nec cometerium.

156/V, 1739., str. 123.

Tijekom 18. st. kapela se popravlja u više navrata:

1753. Haec capella manet ut in priori visita. Accesit tamen illi tectum lapideis imbricisq(ue) ...
156/V, 1753., str. 238,

te

1771. Capella haec post ultimam visitationem tota restaurata manet sub Tecto bono. Turrim habet muratam in qua nova campana ...
156/V, 1771., str. 335.

U temeljitoj obnovi krajem 18. st. podignut je i svod u brodu, koji se prvi put spominje u vizitaciji iz 1802.

1802. Capella S. M. Magdalenae ex toto murata est, sub fornice, quae pie populi liberalitate surrexit, unde etiam per populum reparari debet. Pavimentum lateribus stratum reparatione indiget, pavimentum hoc solo equatum est. Parietes ejus dealbati sub turri fissuram acceperunt, qua reparatione quam totius debet. Tectum ejus bonum est ...
De Sanctuario
Sanctuario ejus orientem versus uno grado altius omni, ornatum dealbatum est. Pavimentum lapide stratum uno grado altius est quam stratum Ecclesia est autem sub fornice. Fenestra est una Ferro munita.
Sacristia
Haec murata est sub fornice inalbato. Fenestras duas bene munitis ...
159/VIII, 1802., str. 196.

Sačuvani su elementi svih faza gradnje: svod svetišta s naglašenim bridovima dubokih susvodnica iz druge polovine 17. st. još govori o utjecaju gotičkih svodova, zvonik s početka 18. st., odabirom naizgled arhaičnog oblika prozora s renesansnim biforama, svjedoči o neospornom utjecaju obližnjeg Velikog Tabora, a visoka kupolasta kapa u brodu pripada kasnobaroknome izrazu kraja 18. st.

9. TABORSKO, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Zidana, pravilno orijentirana crkva smještena je na vrhu brda. Prilazi joj se natkrivenim stubama. Crkva ima gotičko svetište podignuto krajem 15. st., svođeno zvjezdastim svodom,[89] a tijelo crkve temeljito je obnovljeno sredinom 18. st.

Crkva se prvi put spominje u vizitacijama iz 1679., kada postaje župna.[90] Izgled crkve, prije kasnijih prigradnji, opisan je u vizitaciji iz 1686., kada navodi da je »zidana i dobro

[89] Gotički sloj građevine, odnosno svetište, obrađen je u: Dijana VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja,* 1993., u katalogu građevina, str. 202-203. Donosim rezultate istraživanja vezane uz barokni sloj građevine, kao i dosad neobjavljene dokumente iz vizitacija tog razdoblja.

[90] Do tada je bila kapela župne crkve sv. Vida u Klenovcu. NAZ, Kan. viz., prot. 152/I, 1679., fol. 7.

ukrašena. Svetište i sakristija su svođeni. Brod crkve je pod rezbarenim tabulatom. Kor (drveni) slično je rezbaren. Pod je popločan kamenom …«

1686. Ecclesia est murata et bene ornata. Sanctuarium cum Sacristia est sub fornice. Corpus Ecclesiae sub tabulato operis arcularij. Chorus similis operis arcularij. Pavimentum Ecclesiae lapidibus bene stratum. Ecclesia cum turri habet bonum tectum lapideum ...

153/II, 1686., fol. 6.

Brodu je sa sjeverne strane 1689. prigrađena kapela sv. Josipa, koju je dao podići Sigismund Rattkay, koja je kasnije zamijenjena u obnovi 18. st.[91]

1689. ... Extra corpus Ecclesiae recenter ad partem septemtrionalem versus est Capellula Sancti Josephi ... quod Ill(ustrissim)us Do(mi)nus Comes Sigismund Ratkay aedificari curavit, in qua est altare lapideum ...
153/II, 1689., fol. 34.

Godine 1739. počeli su pripremni radovi za obnovu crkve na inicijativu župnika J. Konjarića. Tada je podignut novi svod i pjevalište u brodu te su izgrađene nove bočne kapele: sjeverna na mjestu ranije, i južna novopodignuta sv. Franje Ksaverskog, a zvonik je povišen. Tada je crkva detaljno opisana u vizitacijama: »... crkva je od temelja zidana, dosta prostrana da primi vjernike, svetište je pokriveno opekom, u kojemu je kripta Rattkaya, brod crkve je pokriven kamenom. U svetištu je oslikani svod … a u brodu tabulat kojem će se uskoro dodati svod, za koji su pripravljeni … da podupru taj svod, već sam ih vidio. ... Ima vrata na zapadu, dobro zatvorena, ispred kojih je zidani vestibul, koji se svođen ... Krov je kameni. Kor je rastavljen zbog podizanja skorašnjeg svoda … i sakristija svođena. Iznad atrija je zvonik kvadratni zidani koji će se povisiti za dvije orgije da bude proporcionalan crkvi, za što je *Magistro Murarior* već izvršio promjene.«

1739. Ecclesia Parochialis B. V. Mariae in Coelos Assumptae ad Kyss Thabor

Anno, quo supra die vero 25 junij visitavi hanc Ecclesiam de jure Patronatus Ill(ustrissi)mi Comitis Caroli Josephi Ratkay, in Comitatu Varasdiniensis (appertinens?) Nagy Thabor ... consecratam per Ill(ustrissim)um ... D(omi)num Peter Petretich Ep(isco)pum Zagrabiniensis ...

Quam Ecclesiam reperi a fundamentis muratam, satis amplam, optimam capiendo populo, ad te spectantum ejus Sanctuarium e(st) strato lateribus in quo e(st) cripta Familiae inclytae Ratkayanae, Corpus vero Ecclesiae e(st) stratum lapidibus. Sanctuarium h(a)bet fornicem depictum ... Corpus vero Ecclesiae in praesens ex spoliatum tabulato cui proxime apponebit fornix, pro quo habens parata ..., collumna qua eundem fornicem sustentatura erecta jam visuntis. In eodem Corpore Ecclesiae sunt 3. cryptae ... Habet eodem Ecclesia portam firmam et securam occidentem versus, ante quam est vestibulum muratum, seu attrium sub fornice ... Tectum Ecclesiae hujus est totum ex lapidibus carniolicis bene ad asseres suppositis occlavatis constructu, in cujus extremitatem supra Sanctuarium est

[91] Godina izgradnje kapele tako nije 1687., kao što navodi Gj. SZABO u: *Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva ... kotari Klanjec i Pregrada,* na str. 234-236, a kasniji autori preuzimaju Anđela HORVAT, *Pregled spomenika kulture općine Pregrada*, 1985., str. 184-186.

Crux ferrea. Ob erectionem proxima fornicis chorus ligneis e(st) destructus, in cujus loco fiet muratus. ...

De Sacristia

Recenter est dilatatio notabiliter et sub fornice existens, septemtrionem respeciens, cujus tectum est ex carniolicis lapidibus. Habet portam unam firmam.

De Turri et Campanille

Supra atrium e(st) turris quadringularis ex solidis muro, carniolicis lapidibus tecta ... Ob elevationem recenter Ecclesiae factum ad proportionem servandam ad duas orgias, ubi cum Magistro Murarior jam convertio facto ellevanda ...

156/V, 1739., str. 127, 130.

Svi radovi na obnovi dovršeni su već do 1742. godine. Tada je oblikovan novi, današnji izgled unutrašnjosti crkve, koja ***ab ultima visita quasi renata esset***, izgrađeno pjevalište i povišen zvonik, dok je vanjština, posebice gotički kontrafori svetišta, ostala nepromijenjena. Crkva je opisana u vizitaciji iz 1742. »… čitava je zidana, vanjština ima stari oblik. Potpornji je i učvršćuju i dekorativno služe. A nakon zadnje vizitacije je kao ponovno građena od temelja, brigom i pohvalnom marljivošću suvremenog/tadašnjeg župnika. … Svetište ima stari oblik, svođeno je, pod je popločan poliranim kamenom, u središtu je kripta … oslikano različitim zavjetnim slikama … Brod je pokriven novim poliranim kamenom. Na stranu evanđelja (lijevo, tj. sjeverno) probijen je zid crkve i nova kapela podignuta sv. Josipa (na mjestu ranije istog titulara) svođena ... čitavom širinom je ispod svođena kripta … na stranu poslanice (desno) prema jugu je probijen/prekinut zid crkve i nova kapela sv. Franje Ksaverskog podignuta … svođena, ima prozore, dimenzije ... Na zapadu crkve su glavna vrata, dobro zatvorena, iznad je zidano pjevalište podržano s dva kamena stupa ... podignuta je i nova svođena sakristija.«

1742. ... Ecclesia haec murata est tota, habens exterius ad normam antiquam, Suffulcra quae eondem et decoranti et stabiliunt ad firmarem faciunt. Et quae eadem ab ultima visita quasi renata esset, quia potiori reformata sedula curia et laudabili industria moderni D(omi)ni Parochi ideo fundamentaliter quae ad omnia describenda venit. Parte quod attinet exintera corpus ejusdem Ecclesiae quod prius demissus erat contra Structuram usitatem Ecclesiarum aliarum: Corpore Sanctuariy in presens una orgia altius priore cernitus costitutis vero Ecclesiae ejusdem ... sequens est. Sanctuarium habet antiquam formam sub fornice. Ex parte ad Cornu Evangely est porta ad sacristiam. Pavimentum Sanctuary lapide polito simplici stratu in cujus medio Crypta Ill(ustrissi)mae Familiae Ratkayana, ad Cornum Epistolae in Sanctuario repositae vernunt ... ad Parietes sanctuariy vero quod propter antiquati picturam inalbatus est, variae imagines, picta votiva appensa sunt. Corpus Ecclesiae stratum etiam lapidibus politis simplicibus, in cujus medio est Crypta Vukmanichiana ... alia Parochiana. Ad partem Evangely est noviter Perrupto Ecclesiae muro errecta Capella in qua erriget e Altare titula S. Josephi, quae capella est sub fornice inalbato, habens fenestram unam ad partem septemtrionalem, aliam majorem ad occidentem cratibus ferreis utramqua munitam. Strata nondum est haec capella sed proxime sternanda lapidibus politis simplicibus et in ea temen per totam amplitudinem est cripta sub fornice. Ad cornum Epistola seu meridiem versus est alia Capella perrupto

muro Ecclesiae noviter errecta tituli S. Francisci Xavery morientis, sub fornice elleganter inalbato, habens fenestram unam orientem aliam meridiem tertiem occidentem versus infra quam est porta seratum firmam habens, per quam est intrantis ad coemeterium ad capellam, uterq(ua) haec Capella est longitudinis orgiarum trium ... latitudinis duarum et media. Corpus Sanctuary sine cornu capellarum est sub fornice recenter facto et inalbato. Ecclesia haec ad occidentem habet portam majorem sub bona clausura super quam est Chorus muratus sustentatus a duabus columnis ex lapide scisso ...

De Sacristia et Campanili

Sacristia etiam noviter errecta est sub fornice longitudinis orgias 3. latitudinis unicus et media septemtrionem respiciens. Strata est asseribus pineis dolatis, duas fenestras meridiem versus habens ...

Campanile respicit occidentem, quod supra portam majorem Ecclesiae erectus est, habet ob fornicem duas in se, per inferiorem fornicem est aggressus ex Ecclesia. Superior autem est noviter factus.

156/V, 1742., str. 171-173.

Vjerojatno je u tom vremenu izgrađeno i pristupno natkriveno stubište, opisano u vizitaciji iz 1802.: »vodi 46 dobro odmjernih kamenih stuba ...«.[92]

1802. Ecclesia hujus est ad instans crucis sita in monte ad quem 46 gradibus lapides bene adaptatis ascenditur. Longitudine ejus orgiam 6., latitudo 3 1/4 , altitudo vero 3 1/2. Populi Parochialis S. totus ad semel construent via capax ... Parochi olim Georgii Konyarich, in qua est presens conspicy splendiem item et fornice capellis duabus picturis ornatam fuisse, acta visita Ztepanichiana ...

Ex juris Patronatus L. Baronis Josephi a Wintershoffer ...

De Sanctuario

... Est sub fornice laboris Gottici totium depictum.

159/VIII, 1802., str. 226.

Patronatsko pravo nad crkvom u Taborskom imala je obitelj grofova Rattkay, čiji se obiteljski posjed i dvorac Mali Tabor nalazi u neposrednoj blizini, po kojem je mjesto i dobilo ime. U crkvi se nalazila obiteljska kripta, a nakon izumiranja obitelji u 19. st., barunica Wintershoffer, kao nasljednica obitelji, nasljeđuje i patronatsko pravo.

Liber Memorabilium ab 1851.

B. V. Mariae in Coelo Assumptae in Kiss aut Mali Tabor, ut populus ait »Taborsko« fundatae ...

Fundatores ejusdem credibilissime sunt comites Ratkaj qui testamento Joannis Corvinis de Anno 1501. mediante ad possessorem arcis Urbocz deverunt, et jus Patronatus privative exercuerunt ...

[92] Godine 1826. produžene su i izgrađene nove stepenice te pokrivene krovom.
1826. facti sunt novi gradus ad parochialem Ecclesiam tecto provisi.
Tako je ukupan broj stuba sada 57. Iz Župne spomenice.

Crkva je proštenjarska, i to za župljane iz »obližnjih hrvatskih i štajerskih župa«.

1757. ... devotionem haec sit pluvinarum processionum quae tempore aestivo ex vicinie Croatia et Styria parochis comparent.
156/V, 1757., str. 251.

Sačuvano svetište i donji dio zvonika ostatak su gotičke crkve, a brod i kapele oblikovani su sredinom 18. st. Tada je obnovljen i svođen brod, koji vjerojatno u perimetru zidova ponavlja tlocrt ranije crkve. Novopodignute kapele čine istaknutu poprečnu os crkve, stvaraju element centralnosti prostora, naglašen i složenijom arhitektonskom plastikom na mjestu spoja broda i kapela. Obnova crkve predstavlja važan pothvat sredine 18. st. Djelo je školovanog arhitekta, u opširnim i iscrpnim vizitacijama spominje se *Magister Murarior,* a to se vidi po skladnom spoju prostora broda i kapela, u kojem su ostvareni barokni dinamizirani prostorni odnosi, kao i po pravilno izvedenim pilastrima i stupovima pjevališta. Kao zadužbina obitelji Rattkay, crkva je izuzetno kvalitetno opremljena, a osobito se ističu oltari u bočnim kapelama. (PRILOG 8)

Župi Taborsko pripada i kapela u Lastinama.

Lastine, kapela sv. Ivana Krstitelja

Kao godinu dovršenja ove kapele možemo uzeti 1656., kada je kapelu posvetio biskup Petretić, kako navode podaci iz vizitacija 18. stoljeća. Kapela je već u izvorima 17. st.

opisana kao zidana, sa svođenim svetištem i sakristijom na sjevernoj strani sa svodom, a ostalo tijelo crkve ima tabulat. Ispred zidanog zvonika je »atrij«.

1687. Anno et Die supra scriptis visitata est Capella Consecrata S. Joannis Baptista in Taborska minori. Qua est tota murata habens Sanctuarium et Sacristiam ad Septemtrionem sub fornice, reliquum corpus Ecclesiae tabulato honesto tectum est. Attrium ad portam majorem muratum est. Supra quod erecta est Turris etiam murata, in qua manent dua campana consecrata, minor porta ad meridiem facta est. Chorus supra portam majorem, Cathedra ad Septemtrienem in corpore Capellae. Coemeterium quoque bene muro cinctum est ...

Ad meridiem adiacet muro Capella non consecrata murata S. Benedicty in qua erectum est altare lapideum ...

153/II, 1687., fol. 24.

Opis ponavlja i temeljna vizitacija iz 1739., u kojoj je i spomenuta godina posvete. Navodi se i da je svod u svetištu obojan, a detaljnije je opisan i »atrij«, popločan ciglom i svođen.

1739. Capella S. Joanni Baptistae in Thaborsko

Anno quo supra die vero 27 Junij visitatam Eandem capellam consecratam per Ill(ustrissi)mum et Reverend(issim)um (Episcopum) Petrum Petretich Anno 1656 ... Haec capella e(st) a fundamentis murata, satis ampla, lapide bene tecta, cujus sanctuarium sub fornice depictum, reliquum vero corpus sub tabulato, quae e(st) strata lapide, in eodem habens cryptam unam Oreskianam et quondam privata Parochianos. Sanctuarium parte stratum est lateribus. Habet capella portas duas sub bonis clausuris, minorem ad meridiem, penes quam lapis marmorae porrecti ... pro aqua lustrali, alia major ad occidentem ante quam est atrium stratum lateribus sub fornice et supra idem atrium turris quadringularis satis ampla et firma, tecta lapidibus ... Ad eandem portam intra Capellam est Chorus ligneis varijis imaginibus depictus ...

Accedit Sacristiam muratam ad partem Septemtrionalem stratam lateribus sub fornice depicto ... Haec Sacristia habet portam firmam ex Sanctuario.

156/V, 1739., str. 149.

Opis i navedena godina posvete ponavljaju se i u vizitaciji iz 1802. godine.

1802. Capella S. Joannis Baptistae

Visitavi Capellam hanc die vero 10 Septembris, quae distat ab Ecclesia Parochiali 1/2 hora ad publicum cometerium. Haec a fundamentis murata est. Consecrata per piam Memoriam Ep(isco)pum Petrum Petretich Anno 1656 ...

De Sanctuario

Sanctuarium Orientem Versus situm est, in capite Ecclesiae, cujus Pavimentum uno Gradu altius lapide stratum, Ecclesiae Sanctuarium sub fornice picto ...

159/VIII, 1802., str. 258.

No za dataciju nam može poslužiti i navod vizitacije iz 1639. u kojem se spominje da je kapela zapuštena i da je obećao obnoviti Smiričić.

Capella haec fundata tota et resoluta quae capella Generosus dominun Smirichich ... sed aedificatur ...

1639., 4/IV, fol. 179.

Gj. Szabo je 1912. godine pročitao nad ulazom natpis da je kapelu sagradio Znirichich te godinu 1644.[93] Danas je natpis nažalost nečitak, no ova dva podatka potvrđuju obnovu, odnosno gradnju kapele krajem prve polovine 17. st., a dokumentirana posveta 1656. učvršćuje tu dataciju.

Kapela je kasnije obnavljana, izvorni svod svetišta zamijenjen je zbog trošnosti 1835. godine stilski suvremenom visokom češkom kapom. Sačuvano je pismo taborskog župnika skupštini Varaždinske županije u kojem traži javne radove za popravak kapele te navodi da se srušio svod u svetištu, a isto će se dogoditi i bočnim zidovima te traži pokrivanje troškova obnove.

Varaždinska županija,1835.

... Siquidem ad filialem Ecclesiam sancti Joannis Baptistae, quo propter cometerium utiq(ue) Kiss-Thaborensis et Prislinensis Parochia commune, per utramque Plebam parochianorum in debito et Decore sustinenda venit, Fornix in sanctuario corruisset, et ipsi muri laterales ruinae proximi esserit; propterea ad inclytam Universitatem supplex recurro, quatenus ... per convehendis Materialibus et Manuales laboratores ex Com(m)unitatibus ... spectantibus ad restaurationem hujus Capellae S. Joannis B(a)pt(ist)ae necessarios resolvere ...

in Kiss Thabor, die 4 maji 1835

HDA, Varaždinska županija, kt. 416, spis 1115/1835.

U Spomenici župe nalaze se podaci o gradnji koju je izveo zidar Mihael Mesarić. Tada je vjerojatno podignuta i današnja sakristija s južne strane svetišta.

Liber memorabilium, 1835.

1835. novibus ex fundamentis extructum est ad Capellam Sancti. Joannis Sanctuarium per murarium Michaellem Mesarich ...

1836. tecta est Capella ad Sancti. Joanni Baptistae

Ova kapela izuzetno je zanimljiva jer predstavlja rijetko sačuvanu sakralnu arhitekturu polovine 17. st., u kojoj je jedino promijenjen svod u svetištu. Osobitost predstavlja i zvonik pred pročeljem, koji masivnošću i zatvorenom formom ukazuje jasno na podrijetlo u obrambenim zvonicima ranijih razdoblja. Važan je i kvalitetno klesan kameni portal, s dijamantskim ukrasima i nažalost nečitkim zaglavnim kamenom.

10. Župa Tuhelj obrađena je u podacima iscrpnoj monografiji Andrije Lukinovića.[94] Baroknom sloju pripadaju četiri kapele te župe, stoga samo navodim osnovne podatke

[93] Gjuro SZABO, *Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva ... kotari Klanjec i Pregrada,* str. 236.

[94] Andrija LUKINOVIĆ, *Župa Tuhelj,* Zagreb, 1992.

o gradnji kapela, koristeći spomenutu monografiju. Župna crkva građena je u kasnome srednjem vijeku.

Lenišće, kapela sv. Margarete

Već u prvim vizitacijama župe Tuhelj iz 1639. postoje podaci o drvenoj kapeli iste svetice na ovome mjestu.[95] U vizitaciji Tome Kovačevića iz 1696.[96] navodi se da je treba urediti, a gradnja nove kapele započinje 1699.[97]

Nova je kapela nešto veća od prethodne, do 1699. bili su podignuti zidovi, a vizitacija iz 1703. navodi da je kapela potpuno uređena, zidana, svođena i obijeljena. Tada je izgrađena i sakristija te podignut drveni kor u kapeli.[98] U reformi 1789. bilo je planirano da postane župna crkva, zbog velikog broja vjernika i udaljenosti od župne crkve u Tuhlju.[99]

Godine 1835. podignuto je novo pročelje s klasicističkim zvonikom, prislonjeno na kapelu.[100] Kapela je dosta stradala u potresu 1880. te je obnovljena 1884.[101]

U arhitekturi ove kapele spojeni su tradicionalna tlocrtna osnova s poligonalnim zaključkom, kojime je određena arhitektura Hrvatskog zagorja još od kasnoga srednjeg vijeka, i kontinuirani bačvasti svod sa susvodnicama koji pripada baroknome izrazu. Ujedno je sretno uklopljena intervencija obnove u 19. st.

Tuhelj, kapela sv. Josipa na groblju

Zidana, pravilno orijentirana kapela iz 18. st., nalazi se izvan naselja na povišenom platou. U vizitacijama iz 1727. spominje se kao nedovršena te da ju je dao sagraditi župnik Ivan Radošević 1721. godine.[102] Nad ulazom u zvonik zapisana je 1840.[103] Kapela je obnavljana nakon potresa 1880., a radove je vodio isti majstor koji radi na obnovi župne crkve u Tuhelju, N. Martinuzzi.[104] Obnovljena kapela blagoslovljena je 1882.[105]

Jednostavna kapela građena je u tradiciji crkava s poligonalnim svetištem. Masivan zvonik ponavlja oblik obrambenih zvonika 16. st., s malim otvorima, gotovo puškarnicama.

---

[95] Navodi se da je u ruševnom stanju te da je oko nje zapušteno groblje. NAZ, Kan. viz., prot. 4/IV, 1639., str. 177, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 76.

[96] NAZ, Kan. viz., prot. 154/III, 1696., str. 44, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 76.

[97] LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 76.

[98] NAZ, Kan. viz., prot. 154/III, 1703., str. 280, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 78.

[99] NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1789., str. 85, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 78.

[100] NAZ, Kan. viz., prot. 213, str. 73, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 78.

[101] NAZ, Kan. viz., prot. 159/VIII, str. 132, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 78.

[102] NAZ, Kan. viz., prot. 155/IV, str. 294, a na menzi oltara zapisana je godina dovršenja 1733. LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 61.

[103] Na nadvratniku portala zvonika uklesano je MDCCCXL, vjerojatno zapis o obnovi kapele.

[104] Spomenica I, str. 43, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 63.

[105] LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 63. Ta je godina uklesana na nadvratniku vrata kapele: **P 1882 L.**

Risvica, kapela Majke Božje Snježne, zvana i kapela Majke Božje Risvičke

Zidana, pravilno orijentirana građevina dovršena je u 19. st. Smještena je na vrhu brda, ispod Cesargrada, kako je i prikazana na Vischerovoj »Topographia Styriae« iz 1681.[106] (PRILOG 9) Kao kapela župe Tuhelj spominje se već 1639.[107] u najstarijoj vizitaciji Vrbovečkog arhiđakonata.

Zidana kapela opisana je u vizitaciji iz 1687.,[108] a 1739. navodi se da je svetište svođeno.[109] Početkom 19. st. kapela je pregrađena, 1802. podignuta je sakristija, a 1810. kapela je produljena i podignut je današnji zvonik.[110] Svod broda i pjevalište izgrađeni su 1818., a iznad sakristije na sjevernoj strani podignut je 1834. novi oratorij; tada je izgrađena i nova sakristija s južne strane svetišta.[111] Tada je vjerojatno dovršeno i uređenje vanjštine kapele.

Kapela je kasnobarokna crkva-dvorana, podijeljena na tri traveja. Zanimljivo je rješenje svetišta s obje strane flankiranog otvorima sakristija i oratorija, koji djeluju kao galerije. Starije svetište i noviji brod spojeni su jedinstvenom raščlambom, kojom su se prekrile nepravilnosti zbog postupnosti izgradnje, u skladnu cjelinu, kojom dominira zvonik pred pročeljem. Kvalitetom odudara od većinom tipske izgradnje kasnobarokno-klasicističkih

[106] LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 69.

[107] Navodi se samo njezin inventar. NAZ, Kan. viz., prot. 4/IV, 1639., str. 90, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 69.

[108] Kapela je zidana, s tabulatom i drvenim trijemom pred kapelom. Iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 70.

[109] Kapela je trošna, sa svođenim svetištem. NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, 1739., str. 89, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 70.

[110] LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 70.

[111] LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 73.

crkava početka 19. st. Atraktivnost položaja kapele, ispod Cesargrada a iznad Zelenjaka, zabilježena je još u 17. st. u »Topographia Styriae«. (PRILOG 10)

Sv. Križ Tuheljski, kapela sv. Križa

Na mjestu današnje kapele spominje se u izvorima 17. st. zidana kapela[112] istog titulara, za koju se navodi da je bila dovršena 1519.,[113] te da je gotičkog stila.[114] U 18. st. bila joj je dograđena sa sjeverne strane kapela sv. Jelene.[115] Današnja kapela građena je početkom 19. st., a posvećena je 1831.[116]

---

[112] Kapela je 1689. opisana kao »zidana, ispred drveni trijem, iznad toranj«. NAZ, Kan. viz., prot. 153/II, str. 38, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 65.

[113] NAZ, Kan. viz., prot. 154/III, str. 40, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 64. Po tome je ovo najstarija kapela župe Tuhelj.

[114] U vizitaciji iz 1802. zadnji je opis stare kapele. NAZ, Kan. viz., prot. 159/VIII, str. 136, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 65.

[115] Podatak iz vizitacije iz 1739., NAZ, Kan. viz., prot. 156/V, str. 96, i Spomenica župe, str. 20, iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 66.

[116] Kapela je obnovljena nakon potresa 1863. te temeljito 1989. Iz: LUKINOVIĆ, *nav. dj.*, str. 68.

U kasnobaroknoj kapeli ostvarena je ideja sažetog prostora građenog od jednog traveja broda i svetišta, a centralizaciji pridonosi i neuobičajen poligonalan ulazni dio.[117] Kasnobaroknome stilu pripada i oblikovanje vanjštine svetišta s upuštenim pilastrima. Detalji profilacija klasicistički su oblikovani, što odgovara kasnom datumu izgradnje.

11. VELIKA ERPENJA, župna crkva sv. Tri kralja

Zidana crkva iz 17. st. smještena je na vrhu brda i pravilno orijentirana. Dao ju je podići grof Emerik Erdödy 1650. kao kapelu župe sv. Jurja u Jezeru, prema vizitaciji iz 1840. godine.

1840. ... Ecclesiam hanc fundatam a: 1650 Emericus Erdödy errecta sed in honorem SS. Trium Regum ...

159/VIII, 1840., str. 347.

Novom regulacijom župa 1789. postaje župna crkva.

U vizitaciji iz 1687. opisana je kapela »sv. Tri kralja u brdu Hum, koja je čitava od temelja zidana i svođena, ima svetište na istoku ... na zapadu su glavna vrata, iznad kojih je drveni zvonik... manja vrata su na jugu ... čitava kapela je pokrivena crijepom ... čitava zidana i svođena, s drvenim zvonikom na zapadu ...«.

1687. Eodem anno & die Visitata est Capella S.S. Trium Regum in colle Hum fundata, quae est tota murata sub fornice habens Sanctuarium ad orientem in quo aedificatum est altare ex lapide ...

Ad occidentem habet portam majorem penes quam supra Ecclesiam facta est Turris lignea in qua manet campana consecrata 3. Ad meridiem habet portam minorem ...

Capella tota strata est lateribus.

153/II, 1687., fol. 26.

Opis crkve nalazi se i u vizitaciji iz 1696., u kojemu se također navodi da je »čitava zidana od temelja, svođena«:

1696. Anno et die quibus supra Visitavi Capellam SS. Trium Regum alias filialis S. Georgy Militis et Martyris in Hum fundatam, quam reperi in bona munditie totam a fundamentis muratam sub fornice cum bono tecto. Habet portas duas muratas, unam majorem versus occidentem supra quam turris cum tribus campanis consecratis. Aliam portam minorem habet versus meridiem muratam, ambae sub bona clausura ...

154/III, 1696., str. 101.

Detaljno je opisana i 1739. godine: »od temelja zidana, prostrana i široka 4, a duga 7 orgija, čitava svođena ... pod je pokriven opekom čitav, ima dvoja čvrsta vrata, velika

[117] Szabo u *Izvještaju o radu povjerenstva ...,* 1912., str. 234, navodi da je »neznatna kapelica sv. Križa spomena vrijedna tek stoga, što je ulaz probijen kroz svetište, dok je uz stari ulaz danas smješten oltar«. Budući da je poligonalan ulazni dio, a to je oblik karakterističan za zaključke svetišta, tako je protumačio tu neuobičajenu situaciju.

(glavna) na zapadu ... a manja na jugu, iznad glavnih vrata je drveni toranj, u kojem su tri zvona ... krov zvonika i kapele dobar je i od dasaka ...«.

1739. Eodem Anno et die visitavi hanc Capellam, quam inveni in debito munditie, a fundamentis muratam, amplam ad orgias 4 latitudine, longitudinis 7, totam sub fornice, consecratam & benedictam ... Pavimentum h(a)bet lateribus stratum per totum, portas duas firmas, unam ad occidentem majorem ad alas duas, minorem aliam ad meridiem. Supra majorem campanile ligneum in quo campanae tres benedicta ... cujus tecto, ubi et Capellae bono ex asseribus ...

156/V, 1739., str. 58.

Opis se ponavlja i u vizitaciji iz 1802. godine.

1802. De Ecclesia

Forma Ecclesiae hujus oblonga, in Longitudine numerat una cum Sanctuario Orgias 8, in Latitudine vero org. 4. Parochianorum capax est. Tectum ejus quamvis vetus non tamen perpluum est. Parietes ejus boni, incrustati et inalbati. Pavimentum ejus latere cocto stratum in Locis quondum destructum est ... Hanc fundavit olim Illustrissimus Comes Emericus Erdödy ...

De Sanctuario

Sanctuarium Ecclesiae hujus orientem versus situm, uno Gradu reliquo Corpore altius est. Longitudo hujus 2 1/2 latitudo vero 3 orgias ... Totum dealbatum sub fornice.

159/VIII, 1802., str. 142.

Početkom 19. st. crkva se obnavlja. Godine 1804. sagrađeni su novi zvonik i pročelje te je ugrađeno pjevalište.

U spisima sjednice skupštine Varaždinske županije sačuvano je pismo župnika koji moli pokrivanje troškova popravka krova i podizanja novog zvonika.

... Parochus in Erpenje penes advoltum ... planum et deductionem expensarum pro reparatione tecti ejatis Ecclesiae, et errectione turris expensas necessarias e(x) fundo religionis procurari supplicat ...

6. juniji 1806

HDA, Varaždinska županija, kt. 223, spis 661/1806.

Iz ovdje navedenih podataka o gradnji jasno je da je crkva podignuta 1650. godine, a početkom 19. st. podignut je novi zvonik crkve. No, zbog posebnosti u arhitekturi crkve i oblicima dekoracija, u literaturi su se navodile i neke druge datacije.

Naime, crkva je građena u oblicima koji imaju karakteristike gotičkog stila. Svetište je poligonalno zaključeno i svođeno bačvastim svodom s dubokim susvodnicama, lomljena vrha. Nad zaključkom vrhovi susvodnica spojeni su bridom u žbuci svoda i tako tvore izgled mrežastog svoda. Južni zid svetišta rastvoren je prozorima šiljatih zaključaka koji imaju mrežišta oblikovana od srcolikih oblika. »Gotičkom« stilu pripada i šiljati otvor trijumfalnog luka koji spaja brod i svetište. I svod broda zasječen je dubokim susvodnicama koje počivaju na niskim uzidanim stupcima te odaje zapravo kasnosrednjovjekovni karakter svođenog prostora.

Zbog ovih karakteristika arhitekture, crkvu je A. Horvat navodila kao primjer dugog trajanja gotike,[118] a D. Vukičević-Samaržija smješta je u početak 19. st., pripisujući spomenutoj obnovi pročelja crkve i svođenje broda i svetišta.[119] No, kao što pokazuju citirani opisi iz kanonskih vizitacija, svod u crkvi spominje se kontinuirano od 1687. i sve kroz 18. st. Isto tako, u spomenutoj obnovi iz početka 19. st., u pismu župnika Velike Erpenje skupštini Varaždinske županije koje sam ovdje navela, župnik moli za »... pokrivanje troškova za popravak *krova* crkve i podizanje zvonika ...«.

HDA, Varaždinska županija, kt. 223, spis 661/1806.

Tako velik zahvat, kao podizanje novog zidanog svoda u brodu i svetištu, zahtijevao bi veće troškove i napore te bi sigurno bio zabilježen, osobito molbe za odobrenje raznih troškova, kao što je primjerice prilikom popravka 1841.

Varaždinska županija, 1841.

Erpenjensis Nagy tam pro restauratione Ecclesiae et Curiae Parochialis necessari laboratores publici resoluti ...

HDA, Varaždinska županija, kt. 455, spis 4091/1841.

Sve navedeno potvrđuje pretpostavku da je crkva kao cjelovit projekt podignuta sredinom 17. st., a samo je pročelje iz 19. st. Gotički oblici, koji se ovdje pojavljuju, dio su stilske struje koja je prisutna u umjetnosti srednje Europe u 17. st., posebice u sakralnoj arhitekturi, a koja se naziva »gotika u baroku«. Gradnja u gotičkom stilu u doba baroka često je bila uvjetovana željom naručitelja. Tako je i na »gotički izgled« ove crkve mogao utjecati grof Emerik Erdödy. Ujedno je kao mogući uzor mogla poslužiti obližnja gotička župna crkva u Tuhlju, s gotičkim svodom svetišta.

U slučaju crkve u Velikoj Erpenji pokazuje se koliko su arhivska istraživanja nužna, jer se istraživanje arhitekture, osobito njezina datacija, ne može osloniti isključivo na formalne karakteristike stilskih oblika.

12. VINAGORA, proštenjarska i župna crkva Pohođenja Blažene Djevice Marije

Jedan od najvećih graditeljskih pothvata u doba baroka u ovom dijelu Zagorja, proštenjarska crkva u Vinagori s početka 18. st., sagrađena je na mjestu starije kapele, oko čudotvornog kipa Bogorodice. Smještena je na vrhu brda i okružena cinktorom s kulama, tako da izgleda kao »utvrđeni nebeski grad«. (PRILOG 11)

Zidanu i svođenu kapelicu podigli su Rattkayi, na čijem se posjedu nalazi, a spominje se kao filijalna kapela župe Desinić u vizitacijama iz 1664.

[118] A. HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj,* str. 22, i u putnim bilješkama.

[119] VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, *nav. dj.*, str. 29-31, navodi da je u brodu bio tabulat, a svođen je tek u 18. st., što se iz ovih dokumenata ne vidi. Autorica dalje zaključuje da su i brod i svetište, jer je svod iste visine, svođeni ponovno u obnovi u 19. st. te citira spis iz arhiva Varaždinske županije iz 1806., gdje se spominju popravci.

... Haec Capella est murata tota sub fornice, parietes habet bonos ...
1664., 19/I, fol. 11.

Opisana je 1676. godine: »... zidana od temelja, dosta prostrana i dobro smještena ... ima dobre zidove, svođena, pod od cementa ... sakristija na lijevoj strani svetišta i svođena ... pred kapelom zvonik i atrij ...«

1676. ... Anno quo supra die 29 Novembris visitata Capella B. Mariae Virginis in Vina Gora filialis S. Georgij ad Desinich.

Capella haec a fundamentis ex muro erecta satis capax et bene disposita. Parietes habet bonos tota sub fornice Pavimentum ex cemento. Hujus tectum bonum est a parte septemtrionali lapide tectum et alia vero parte tegulis. Sacristia contigua in sinistro latere Sanctuarij sub fornice cuius pavimentum ex cemento est. Portas habet duas ad bonis seratis ad portas majores chorus ex asseribus ... Ante portas majores campanile sub fornice ... turris ampla extructa est in qua tres campana ... Penes ad portam est atrium exigus asseribus tectum ...

20/II, 1676., str. 81.

Današnja crkva oblikovana je početkom 18. st., a 1708. opisana je kao »čitava svođena, ima dobre zidove, nova sakristija na lijevoj strani svetišta, svođena ... novi drveni kor, izrađen iznad kamenih stupova ... ispred zvonik, uz njega pokriveni atrij ...«

1708. Anno et die quod Supra visitavi Capellam B. Mariae Virginis in Vina Gora, filialis S. Georgij in Desinich.

Capella haec a fundamentis ex muro erecta, satis capax et bene disposita. Parietes habet bonos tota sub fornice. Pavimentum ex cemento, a priori tecta lapidibus, a meridie tegulis et bene. Sacristiam noviter erectam in latere sinistro Sanctuarij sub fornice lateribus stratam cum Porta et Clausura bona. Portas habet duas cum bonis seratis ad portam majorem Chorum noviter ex asseribus factum supra columnas ex lapide scissas ... Ante portas majores campanile sub fornice ... turris ampla ex muro structa in qua campana tres ... Turris bene tecta lateribus et asseribus in culminie ejus crux fer(r)ea ... Penes adjectum est attrium asseribus exigue tectum ...

21/III, 1708., fol. 79.

Uz brod je podignuta sjeverna kapela sv. Valentina, a do 1713. i južna kapela Presvetog Trojstva. Kapele su opisane u vizitaciji iz 1729. godine: »na stranu evanđelja (lijevo) zidana i svođena kapela u kojoj je oltar sv. Trojstva ... Na stranu poslanice (desno) kapela je slično zidana i svođena ... u kojoj je oltar sv. Franje Ksaverskog ...«

1729. Haec Capella est ex fundamentis murata satis ampla lucida et munda, tota sub fornice est consecrata bene tecta. Strata scissis lapidibus habet turrim muratam in qua campana tres consecrata ...

Ad Lattus Evangely in Corpore Ecclesiae est Capella murata sub fornice, strata lapidibus in qua Altare SSma. Trinitatis ...

Ad Lattus Epistolae est Capella similiter murata sub fornice lapidibus strata, in qua Altare operis arculary S. Francisci Xavery ...

22/IV, 1729., str. 178.

Crkvu je posvetio 1713. godine senjski biskup Adam Rattkay, o čemu postoji natpis ugrađen u lijevi stupac trijumfalnog luka.

Tekst natpisa glasi:

SALUS HUIC DOMINI FACTA
EST VIRGILI PRAESULE SEGNI
ENSI ADAMO BENEDICTO
E COMITIBUS DE RATKAY
DIE 10 SEPTEMBRIS 1713
CUIUS AN(N)IVERSARIUM CELE
BRATUR DOMINICA INTRA
OCTAVAM NATIVITATIS BEA
TAE MARIAE VIRGINIS.

O posveti postoji i zapis u vizitaciji:

1717. ... post ultimam visitationem haec Capella consecrata est per Illu(strissi)mum et Reverndi(ssi)mum Comitem Adam Ratkay Ep(isco)pum Segniensem in Anno 1713.

21/III, 1717., str. 560.

Godine 1725. crkvi je prigrađen zvonik pred pročeljem, kroz koji se ulazi u crkvu.

1726. Haec Capella est tota murata sub fornice, ante anno accessit turris murata et benedicta, proportionata ex Ecclesia ...
22/IV, 1726., str. 19.

Zvonik »koji je svaki dan prijetio da će se srušiti« popravljen je 1828., prilozima i radom župljana. Sačuvan je i popis seljaka koji su radili na popravku.

Varaždinska županija, 1828.

... Parochiani Parochiae Vinogoriensis proprio instinctu Ecclesiae nostrae Vinogoriensis turrim cujus corruptio quotidie timendo, in bono statu conservandi studio in reparationem dictae turris majorem Malo provenire volentes ...

(popis župljana koji će raditi)

8 Settembris 1828

HDA, Varaždinska županija, kt. 371, spis 1157/1828.

Oko crkve izgrađen je cinktor, koji na ulazu ima dvije kulice, građene oko 1790., a arkade s unutarnje strane dovršene su 1840.[120] Novom regulacijom župa 1789. postaje župna crkva.

1840. Ecclesia haec ex solidis materialibus per extensum extructa est sub fornice ad formam crucis aedificata. Longa org 13 1/2, lata 10, strata lapide, fundata olim quae Filialis Desinichiensis per Familiam Comitu Ratkay, a: 1713 per Ep(isco)pum Segniensem Adamum Comitem Ratkay consecrata; & a: 1789 ad cathegoriam Parochiae elevata. ...

159/VIII, 1840., str. 461.

Crkva je obnovljena 1959., kada je u svetištu pronađen kasnobarokni zidni oslik.

Raskošan kompleks crkve s cinktorom skladno je uklopljen u brdovitom krajoliku, jednom od najljepših u Zagorju. Poligonalno svetište nastavlja tradiciju tog oblika u sakralnoj arhitekturi. Prigrađene kapele tvore zajedno s brodom tlocrt križnog oblika, kojim se postiže dinamiziran prostorni odnos baroknog stila, naglašen i bogatom arhitektonskom plastikom u kapelama. Opremljena je vrijednim oltarima donatora obitelji grofova Rattkay, koji su posjedovali obližnji Veliki Tabor.

Kapela u obližnjem Sopotu pripada župi Vinagora.

Sopot, kapela sv. Mihaela

Ova zidana, pravilno orijentirana kapela navodi se u izvorima 17. st. kao filijalna kapela župe Desinić. U vizitaciji iz 1664. navodi se da je zidana, sa svođenim svetištem i tabulatom u brodu:

---

[120] Građene su od 1820. do 1840. za vrijeme župnika Mihaela Lackovića, doprinosima župljana. Podaci dobiveni usmeno od župnika.

Haec capella est murata. Sanctuarium est sub fornice, in corpore habet tabulatum commodum, habet bonos parietes ... pavimentum stratum lateribus ... Tectum est ex tegulis ...
1664., 19/I, fol. 13.

Godine 1676. kapela je opisana ovako: »... kapela je zidana od temelja, svetište je svođeno, u brodu rezbareni tabulat ... ima drveni rezbareni kor ... ispred je zidani toranj, prilično je visoko zidana, sa svođenim svetištem i drvenim tabulatom u brodu, te ispred visokim zidanim zvonikom«.

1676. Anno et die 29 Novembris ... visitata Capella S. Michaelis Archangeli in Szopoth filialis ad Desinich
Capella haec a fundamentis ex muro erecta. Parietes habet bonos. Sanctuarium sub fornice, in Corpore vero Tabulatum operis arcularii factus asseribus. Pavimentum lateribus bene stratum Chorus supra portas arculario factus etiam antiquum ... Tecta est tegulis bene. Portas 2 habet, cum bonis seratis. Turrim ante portas muratam, et satis elevatam asseribus quercinis tectam, in qua campana habens dua ...
20/II, 1676., fol. 84.

Godine 1708. uz ovaj opis spominje se i ovo: svođena sakristija »na strani poslanice (desno) nastavlja se na svetište«:

1708. ... Capella haec a fundamentis ex muro erecta. Parietes habet bonos. Sanctuarium sub fornice in Corpore vero tabulatum ruinosum. Pavimentum lateribus bene stratum. Portas habet cum bona clausura. Supra portas majores Chorum ligneum ruinosum ... Turrim habet ante portas majores muratam, satis elevatam asseribus quercinis et tegulis tectam ...
Sacristiam habet ad Cornum Epistolae contiguam Sanctuario murata sub fornice, lateribus stratam, bene asseribus tectam ...
21/III, 1708., fol. 83.

Takvi opisi, uz navode povremenih popravaka krova, ponavljaju se i kroz čitavo 18. st., što znači da nije bilo većih intervencija sve do 1805., kada je zadnji navod o tabulatu u brodu.

1729. ... Haec Capella est murata ex fundamentis bene tecta cuius Sanctuarium sub fornice, corpus vero Ecclesiae sub tabulato. Strata lateribus est benedicta, habet campanile muratum cuius indiget tectum reparatione ... Sacristia est murata sub fornice lapidibus strata ...
22/IV, 1729., str. 177.

1789. ... murata est tota excepto corporis tabulato quod ligneum est, manet sub tecto bono ...
157/VIb, 1789., str. 17.

1805. De Filiali S. Michaelis in Szopoth
Capella haec tota murata est in statu bono, Sanctuarium sub Fornice et Corpus sub Tabulato. Tectum tegulis tectum. Ara sunt 3 ... Sacristia est sub fornice ...
27/IX, 1805., str. 84.

Godine 1840. opisuje se prvi put svod u brodu. U toj obnovi vjerojatno su probijeni i novi prozori u brodu.

U 19. st. svođen je i brod kapele te su probijeni prozori.

1840. ... in pago Sopoth 1/4 hora a Parochiali distans, ex solidis materialibus sub fornice extructa, tantum benedicta...

159/VIII, 1840., str. 264.

Regulacijom župa 1789. pripada novoosnovanoj župi u Vinagori.

Za dataciju kapele može poslužiti i usporedba s vrlo sličnom kapelom sv. Ivana Krstitelja u Lastinama, župa Taborsko, koja je datirana u 1650-te, posvećena je 1656. Ima jednako ravno zaključeno, kvadratno svetište, koje je izvorno prema dokumentima bilo svođeno, vjerojatno jednako ovom svodu, te masivan zatvoreni zvonik pred pročeljem.

Kapela u Pavlovcu danas pripada župi u Marincima, no nakon reforme 1789. pripadala je Vinagori, te je ovdje navodim.

Pavlovec, kapela sv. Donata

Ova zidana kapela građena je 1730. godine kao filijalna kapela župe Desinić. Osobitu zanimljivost predstavlja detaljna dokumentacija o gradnji kapele sačuvana u vizitacijama. Kapelu je dao podići upravitelj imanja u Pavlovcu Matija Marić kao zavjetnu kapelu, a biskup I. Branjug u dvorcu Miljana potpisao je dopuštenje za gradnju. Opširan tekst potpisanog dopuštenja nalazi se u vizitaciji iz 1732. godine: »Ivan Branjug, predstojnik sudbenog stola kraljevstava Hrvatske i Slavonije i cesarski savjetnik … daje na znanje da je godine Gospodnje 1730. zadnji dan mjeseca srpnja u dvorcu Miljana … Matija Marić … uz opterećenje svih baštinika i nasljednika njegovih … kapelu u slavu Božanske Majke i sv. Donata Mučenika kraj svoje kurije koja se zove Pavlovec … te misnim ruhom i ostalim nužnim opremio… te namijenio župniku desinićkom … za služenje svete mise …«

1732. super novitus errecta Capella D.Marich in Pavlovecz

Johannes Braniugh Tabulae Indiciariae Regnorum Croatia et Sclavonia ... et Sacra Cesario ... Consiliarius pro Memoria, quod in Anno Domini Milesimo Septingentesimo Trigesimo die ultima Mensis July in Castello Milian, coram me personaliter constitutus presens Mathias Marich … et de jure requisito anexibus ... et sucessorum suorum

... idem ferens in laudem et Gloriam Divinam Matris et Sancti Donati Martyris certam Capellam penes curiam suam Pavlovecz vocatam omni possesione et portinentis Arcis Nagy Tabor in Archidiaconatu Zagoriensi et Co(mita)tu Varasdiniensi habitat, cum assensu et voluntate Ill(ustrissim)i et Reverendissimi Episcopi Zagrabiensis exstruxisset. Aparamentis alys debitis ac necessarys mobilibus providisset et donasset Ulteriusque pro possibilitate Virium suarum Vitam suam comite providere in Animo proposuisset. Post mortem vero suam capellam ejusdem provisionem habere possit Tiaredes et Successores suos. ... pro ejusdem Capellae administram d(omi)no Parocho Desiniczensi pro tempori constituto ...

22/IV, 1732., str. 231-232.

Na osnovi ovog dokumenta ne samo da je moguće kapelu točno datirati nego on predstavlja i važan kulturološki dokument. Bogata oprema kapele svjedoči o kulturi i ukusu tog vremena i prostora, kao i naručitelja, koji nije iz redova visokog plemstva. Zanimljivo je rješenje pročelja, zaključenog preslicom, neuobičajenim elementom u arhitekturi sjevernozapadne Hrvatske.

13. ZAGORSKA SELA, župna crkva sv. Katarine

Zidana crkva nalazi se na povišenom i ograđenom terenu na vrhu brda, orijentirana sjever-jug. Župa istog titulara spominje se već u prvom popisu župa arhiđakona Ivana iz 1334.[121] Najranija crkva na ovome mjestu, srednjovjekovna, postojala je još u 17. st., a 1679. opisana je kao ruševna

... Haec Ecclesia est ... ruinosa

1679., 152/I, fol. 4.

Krajem 17. st. crkva je zamijenjena novom, koju je 1691. posvetio senjski biskup Adam Rattkay, kako navodi vizitacija iz 1802.

1802. De Ecclesia

Ecclesia haec oblonga sita est in monte. Longitudinis Org. 5 1/2. Latitudinis orgias 3, pedem 3, Altitudinis vero org. 2 pedem 5. De ordinario si solis domesticus populus confluere sat(is) capax. Parietes ejus sine rimis incrustati et dealbati sunt. Pavimentum lapidem ad suam antiquitatem jam excessum ... Haec ecclesia ... est consecrata per Ep(isco)pum olim Segniensem Ratkay ...

De Sanctuario

Sanctuario in capite Ecclesiae versus meridiem situm est, cujus longitudo orgias 2 1/2, latitudo 2 1/2, altitudo vero orgias 3. Sanctuarium hoc totum est colore flavo ... sub fornice

... fenestrae in corpore Eccl. duae sunt ferro munitae, in Capella Dolorosa Matris una major quoque bene munita

... Turris ad ingressum Ecclesiae e(x) fundamento murata satis firma. Ad quem ingressus ex Chorus Ecclesiae.

Sacristia versus orientem sita est.

159/VIII, 1802., str. 160, 162.

U vizitaciji iz 1692. navodi se da crkva još nije dovršena:

1692. Anno D(omi)ni 1692 die 21 July visitavi Ecclesiam Parochialem Sanctae Catherinae Virginis et Martyris sub Nagy Tabor fundata murata cuius acta aedificata nondum tamen est factu totaliter, quod Ecclesiae materialia ... Eadem Ecclesia consecrata non est ...

153/II, 1692., fol. 99.

[121] Item sanctae Katherine in metis, a 1501. Briccius sancte Katherine, u Vrbovečkom arhiđakonatu; BUTURAC, *nav. dj.*, str. 105.

Crkva je detaljno opisana u vizitaciji iz 1694., kao »čitava zidana i ima svod, zatvara se dvojim vratima, jedna su na sjeveru a druga na zapadu, ispred tih vrata je trijem koji ima svod a iznad njega je zidani toranj, proporcionalne visine. Na južnoj strani je sakristija i ima svod …«

1694. Anno et die quo supra id est 23 Novembris visitavi Ecclesiam Parochialem S. Catharinae Virginis & Martyr in Szella fundatam ad Comitatum Varasdiniensi de Jure Patronatus Ill(ustrissim)i Comitis Sigismundi Ratkay. Non consecrata, quam reperi laudabili munitam et totam muratam et sub fornice bona, satis amplitudinis. Clausa duabus portis sub bonis clausis. Una ad septemtrionem altera ad occidentem penes quam porticus sub fornice supra quod turris murata et proportionata altitudinis et in eo campana dua benedicta. Habet Sacristiam ... versus meridiem sub fornice…

Ecclesia est strata lapidibus, reliquum vero tegulis ...

154/III, 1694., str. 47.

Opis donosi i vizitacija iz 1739. godine.

1739. Anno et die 22 Aprilis visitavi hanc Ecclesiam juris Patronatus Illu(strissi)mi D(o)m(i)ni Comitis Caroli Josephi Ratkay in Comitatu Varasdinienses ac appertinent Arcis Nagy Thabor consecratam eadem reperi et in laudabili mundine murata a fundamentis tota que sub fornice, qui aliquos rupturo loci patit. Stratam in Sanctuario lateribus, per Corpus eam Ecclesiam lapide polito, latitudinis ad org. 3 in sanctuario, in Corpore eam ad orgias 4. Qua Ecclesia h(abe)t in Sanctuario fenestras duas, in Corpore fenestras 3, portas duas majores, unam ad septemtrionem supra quam e(st) chorus ligneis, in quo depicta sunt imagines 12 Apostolorum, minore altera ad occidentem ...

Tectum Ecclesiae hujus e(st) ex imbricis formatum ...

156/V, 1739., str. 180.

Godine 1742. brodu je prigrađena bočna kapela Žalosne Majke Božje, koja je, kako i u vizitaciji stoji, »ukrašavala crkvu, ali i učvršćivala svod broda«.

1742. Parochia S. Catharina in Szella

Anno quo supra die vero 22 Novembris visitavi Ecclesiam Parochialem S. Catharinae in Szella Juris Patronatus Illu(strissi)mae Familiae Ratkayanae, quam reperi in bona munditie, cui Ecclesiae post ultimam visitam accessit Capella Dolorosae Matris ad orientem habens longitudinis orgias tres latitudinis totidem Fenestram unam ad septemtrionem munitam ferreis cratibus cum vitro pellucido coloris flavi. Sub fornice est dicta Capella et Ecclesia incorporata, quae propter debitam proportionem illuminat ipsam Ecclesiam et non leviteram ornat, haec que firmatur videt fornix Ecclesiae qui prius notabiles ruptures praesens fuerat.

De Sacristia et Campanili

Post ultimam visitam sacristia ampliata est tantum quod sufficiens ... novus fornix e(st) idem impositus et tectum ex lapidibus carniolicis qualibus est tecta Capella Matris Dolorosae ad normam tegularum seu imbricum ...

156/V, 1742., str. 180, 182.

Novi zvonik podiže 1829., na inicijativu župnika Emerika Pendelina, domaći graditelj Mathias Ledinszky. Zvonik je građen od 29. travnja do 19. srpnja 1829., a odabran je »završetak zvonika koji se smatrao najstarijim oblikom u biskupiji«, odnosno odabran je oblik zaključka (starog) zvonika zagrebačke katedrale.[122] O gradnji zvonika sačuvan je opširan tekst u Spomenici župe:

Liber Memorabilium ab 1802.

De nova Turri

Anno curente 1829 majores quam umquam mihi imaginabam sumptus ad Ecclesiam facere sum evocatus. Turris etenim ab im(m)emorabili tempore ad formam adiacentem insecta licet. ... ordinario tecto tamen saepius fulmine tacta est tandem in juriio atteris cepi, cruxes in humitate posita nullatenus, firmari potuit, ut perpendiculariter staret, quia igittur ruinam totam tectum minatur, & jam pridem corruisset nisi per murata triangula »A« quondam pro ornamento posito sustentatim fuisset, novum curandum erat. Verum quidem est, quod ad vetustam formam errectum minimum constituisset sed quia nos semper non solem in moralitate sed etiam in Artificiis ultro progredi convenit, ideo alia forma eligenda erat, sed in defectu sumsuum omnes novissimas mihi per Artifices propositas rejecti & antiquissimam in Diocesi elegi, quam putabam adjectis non nobilis ornamentis pluribus placitum tam .... Paratis igitur per hyemem Materialibis (abtulit) se mihi Palerius lignariorum Mathias Ledinszky Parochianus domesticus & ante Annos septem colonus & Auriga mens Zagrabia locus laborans unaqua plus quam 20 Plana ornatissima mihi substracit assecurrando qualecumque mihi placeverit, cum omni per me proponendo mutatione ille elaborare possit. Evocatus igitur per me vito vero Plano manus operi admoviti nulli ativo et civitate attributo sodali cum Parochiano domesticos Martino Oczvirk, Martino Ullamecz & Martino Basian qua solabilibus constanter cum illo laborantibus catervariusque Parochianos operas manuales prostantibus a 29 Aprilis usque 19 Juli causas opera perduxit, quod 20 ejusdem novum Nodum cum cruce solariter turri apponere desinaverim ...

Izgradnja novog zvonika spominje se i 1830., u spisima skupštine Varaždinske županije gdje se navodi da »prethodne godine mudrošću župnika podignut viši zvonik, pokriven novim bakrom, stoji kao ukras čitave župe ...«

Varaždinska županija, 1830.

Pro horologio in turri Ecclesiae Parochialis Sanctae Catharinae in Szella, adaptandam reparationem inter plebam Parochianam

... et actualis Parrochus Szellensis Emericus Pendelin sub cujus sapienti administratione anno praeterito est turris Ecclesiae altius errecta, et novitus cupro tecta, existit Decore Parochia et transeuntum Conspectui exornatam probet faciem, haec etiam occasione spopondit quod intuitu Magistri.

6 may 1830

HDA, Varaždinska županija, kt. 382, spis 728/1830.

[122] Opširnije o stilskim karakteristikama zvonika u: BOTICA, *nav. dj.*

Konačni, današnji izgled crkve oblikovan je 1862., kada se popravlja brod, raniji svod je zamijenjen novim drvenim svodom te je sagrađena nova sakristija s oratorijem i istočna fasada.[123] (PRILOG 12)

Postupnost izgradnje odredila je izgled ove crkve, s elementima iz svake faze gradnje. Na mjestu najranije, gotičke crkve, podignuta je krajem 17. st. nova crkva, od koje je ostalo poligonalno svođeno svetište. Sredinom 18. st. brodu je prigrađena kapela, a iz tog vremena su i profilacije u unutrašnjosti. Zvonik je 1829. građen po uzoru na stari zvonik zagrebačke katedrale, dekoriran klasicističko-baroknim pilastrima. Zadnja faza gradnje je 1862., kada je konačno oblikovan brod te vanjski izgled fasade sakristije i kapele, s izraženo klasicističkim zabatom, te su izvedeni neogotički šiljati prozori u brodu.

Župi u Zagorskim Selima danas pripada i srednjovjekovna kapela u Ivaniću Miljanskom, koja je u prvoj polovini 19. stoljeća obnovljena.

Ivanić Miljanski, kapela sv. Ivana Evanđelista

Ova zidana gotička kapela s kraja 15. stoljeća[124] spominje se kao zidana sa svođenim svetištem u vizitaciji iz 1687.

---

[123] Dolaskom župnika Folnegovića 1859. počinju popravci na crkvi. Godine 1862. arhitekt Labiczki gradi drveni, lakši svod, a tada je sagrađena i sakristija s oratorijem te je oblikovan vanjski izgled kapele i sakristije. Obnovljenu crkvu blagoslovio je Ivan Petranović 25. studenoga 1862. Crkva je popločana 1871. kamenom iz Rogatca. Iz Spomenice župe.

[124] VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, *nav. dj.*, str. 152-153, kapela je opisana u katalogu građevina, obrađen je gotički sloj kapele, a datirana je u kraj 15. st. Ovdje donosim podatke o kasnobarokno-klasicističkoj prigradnji zvonika i pročelja, koji dosad nisu objavljeni.

1687. ... quae est ex fundamentis murata, habens Sanctuarium sub fornice, cum fenestra ad orientem directus reliqus. Habens attrium muratum et supra Portam campanilis ligneis in qua manet campana consecrata ...

153/II, 1687., fol. 20.

Nešto detaljnije je opisana u temeljnoj vizitaciji iz 1739., gdje se navodi da je zidana, s krovom od hrastovih dasaka, potreban je popravak na sjevernoj strani. Ima drveni zvonik pod kojim je drveni vestibul, tj. »atrij«, odnosno trijem.

1739. ... quae murata est debito munditie reperi eomde servari, cujus tectum est ex asseribus quercinis, a septemtrione reparatione indiget, Tabulatum vetus, Pavimentum ex coemento. Campanile ejus Capellae est ligneis infra quod est vestibulus ligneis ad septemtrionem

... manet sub clausura bona.

156/V, 1739., str. 125.

Godine 1771. navodi se da je »ruševna«.

1771. ... ruinata, pro sua reparatione indiget fundum, vero nulla habet ...

156/V, 1771., str. 333.

Pristupa se obnovi, i to vanjštine kapele, dok je unutrašnjost ostala ista. Još početkom 19. st. spominje se drveni zvonik.

1802. Capella S. Joannis Evangelistae intra vineas sita est, murata est integra pro populi liberalitate surexit. Sub tecto bono, tabulatum vero ejus ligneum in pluribus locis vitatum. Parietes ejus sine rimis sunt et integro dealbati ...

Turris lignea cujus tectum vitatum reparatione indiget.

Sacristia est murata sub fornice.

159/VIII, 1802., str. 194.

Nakon 1840. kapeli je prizidan novi zvonik u barokno-klasicističkim oblicima, kojemu je na katu ugrađeno pjevalište. Tada je, naime, u vizitaciji kapela opisana kao zapuštena, ali da župljani skupljaju sredstva i materijal za popravak i da radovi napreduju.

1840. ... filiales Capellas duas: prima S. Joannis Evangelistae in possessione Hum, longa 5, lata 2 orgias, ex solidis materialis errecta.

Status huius Capellae in genere est desolatus, in populus Parochianus ad huius restaurationem ... eidem impositum est, processerit claudenda erit.

159/VIII, 1840., str. 431.

Popis korištene literature

BOTICA, Dubravka, »Zvonici građeni po uzoru na stari zvonik zagrebačke katedrale«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25/2002., str. 199-209.

BUTURAC, Josip, »Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine«, *Starine JAZU*, 59/1984., str. 43-96.

CVEKAN, Paškal, *Franjevački samostan u Klanjcu*, Klanjec, 1983.

CVITANOVIĆ, Đurđica, *Klanjec, povijesno središte*, Anali 4, Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec, 1984.

CVITANOVIĆ, Đurđica, »Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja«, u: *Sveti trag, devetsto godina zagrebačke nadbiskupije 1094.-1994.*, MGC – Muzej Mimara, Zagreb, 1994., str. 233-270.

CVITANOVIĆ, Đurđica, »Johann Fuchs projektant Župne crkve u Pregradi«, *Peristil*, 38/1995., str. 121-128.

CVITANOVIĆ, Đurđica, *Početak boljeg svijeta*, *Blažena Djevica Marija u Hrvatskom zagorju*, str. 140-144, i kataloške jedinice, Krapina, 1998.

CVITANOVIĆ, Đurđica, »Arhitektura franjevačke provincije hrvatsko-kranjske sv. Križa«, u: *Mir i dobro, Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda,* Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000., str. 191-204.

FILIPČIĆ, Ivan, *Župa Pregrada*, Mala monografija o župi Naše Gospe od Kunagore, Zagreb, 1983.

GULIN, Ante, »Prilog proučavanju rodoslovlja i važnijih posjeda obitelji Rattkay (1502-1793)«, *Kaj,* 2-3/1985., str. 60-85.

GULIN, Ante, *Povijest obitelji Rattkay (1400-1793)*, Zavod za društvene znanosti HAZU, knjiga 72, Zagreb, 1995.

HORVAT, Anđela, »Pregled spomenika s područja općine Klanjec«, *Kaj*, 3/1979., str. 15-70.

HORVAT, Anđela, »Pregled spomenika kulture općine Zabok«, *Kaj*, 1/1980., str. 67-125.

HORVAT, Anđela, »Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj«, u: A. HORVAT, R. MATEJČIĆ, K. PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., str. 3-381.

HORVAT, Anđela, »Pregled spomenika kulture općine Pregrada«, *Kaj*, 2-3/1985., str. 167-208.

HRG, Metod – KOLANOVIĆ, Josip, »Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije«, *Croatica christiana periodica*, br.10, vol. 6, 1982., str. 116-168.

KOLARIĆ, Juraj, »Prosvjetiteljstvo i jozefinizam u Zagrebačkoj biskupiji«, u: *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094 – 1994*, Zagreb, 1995., str. 309-316.

LUKINOVIĆ, Andrija, *Župa Tuhelj,* Zagreb, 1992.

»Odredbe Nadbiskupskoga duhovnog stola«, *Službeni vjesnik*, 3/2001., str. 111-112.

Opći shematizam katoličke crkve u Jugoslaviji, Zagreb, Biskupska konferencija Jugoslavije, 1975., str. 112-113.

SZABO, Gjuro, »Izvještaj o radu zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji; Inventarizacija spomenika kotara Klanjec i Pregrada, godine 1911.«, *Vjesnik hrvatskog arheološkog društva,* 1912., str. 207-239.

SZABO, Gjuro, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb, 1939., 1974.

ŠANJEK, Franjo, »Zagrebačka (nad)biskupija, u: Sveti trag, devetsto godina zagrebačke nadbiskupije 1094.-1994.«, *MGC – Muzej Mimara*, Zagreb, 1994., str. 27-42.

VISCHER, Georg Matthaeus, *Topographia Ducatus Stiriae,* 1681, I. Band Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz

VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, Dijana, *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja,* Studije i monografije Instituta za povijest umjetnosti, Knjiga 11, 1993.

Popis priloga

1. Karta Vrbovečkog arhiđakonata, Institut za povijest umjetnosti, izradila Marie Stepinac, d.i.a.
2. Karta Vrbovečkog arhiđakonata iz 1803. godine, Nadbiskupski arhiv u Zagebu, Kanonske vizitacije, protokol 9b/XI, fol. 71
3. Klanjec, pročelje crkve i samostana, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
4. Položaj župne crkve pod ruševinama burga Kostel, fotografija D. Botica
5. Kostel, vanjština, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
6. Pregrada, pročelje sa zvonicima, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
7. Prišlin, pročelje, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
8. Taborsko, smještaj crkve i župnog dvora, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
9. Risvica, položaj kapele pod Cesargradom na crtežu iz 1681., iz: Georg Matthaeus VISCHER, *Topographia Ducatus Stiriae,* 1681., str. 209.
10. Risvica, smještaj kapele pod Cesargradom, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić
11. Vinagora, pogled na crkvu i cinktor, iz: Sveti trag, devetsto godina zagrebačke nadbiskupije 1094.-1994., Zagreb, 1994., str. 247.
12. Zagorska Sela, pogled na crkvu i zvonik s jugoistočne strane, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, fotograf Milan Drmić

Summary

SOURCES FOR THE HISTORY OF THE BUILDING OF SACRAL ARCHITECTURE IN THE REGION OF ARCHDEACONRY OF VRBOVEC (17th – 19th c.)

In this article author delivers results of the investigation, based on the archival sources, about sacral architecture in the region of the Vrbovec archdeaconry in the period between the beginning of the seventeenth century and mid nineteenth century. This topic previously was only barely touched in the studies about history of arts in this region. During the investigation author noted some completely new interpretations of the existing edifices (e.g. for the parish churches in Velika Erpenja and Sutlanska Poljana). Archival sources also can give us much information about renovations of the chapels and churches in the archdeaconry, which cannot be seen in the present day constructions (e.g. the chapel in Bregi Kostelski). This investigation proved that it is necessary to consult archival sources during examination of the constructions and architecture of the old sacral edifices.

KEY WORDS: *ecclesiastical history, sacral architecture, Vrbovec, archdeaconry of Vrbovec, bishopric of Zagreb.*